

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

97652

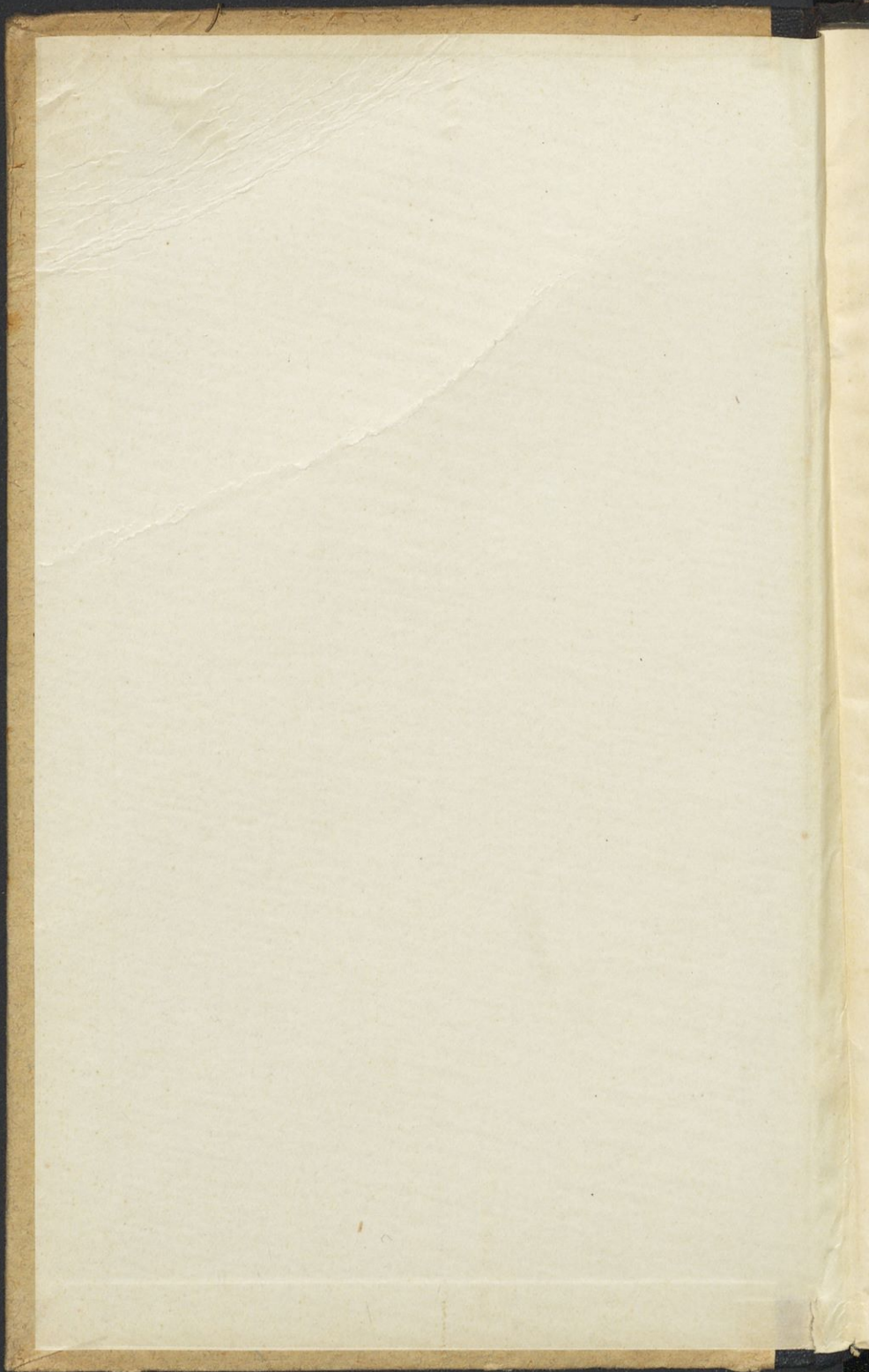
MADEŽI

IN
NJIH SNAŽENJE

PRAKTIČNO NAVODILO, KAKO
JE SNAŽITI MADEŽE NA RAZ-
NEM BLAGU, NA KOVINAH ITD.

IZ ČEŠKEGA PREVEL IN PO
DRUGIH VIRIH SPOPOLNIL B. S.
CENA: KARTON. 1 KRONA, PO
POŠTI 10 VINARJEV VEČ.

ZALOŽILA ZVEZNA TRGOVINA
V CELJU, 1908.
TISKALA „ZVEZNA TISKARNA“

Madeži

in njih snaženje.

Praktično navodilo, kako je
snažiti madeže na raznem
blagu, na kovinah itd.

Iz češkega prevel in po drugih
virih spopolnil B. S.

V Celju, 1908.

Založila »Zvezna trgovina« v Celju.

Tisk »Zvezne tiskarne« v Celju.

97652

DB114/1950

Predgovor.

Pogostoma se dogaja, da si vsled neprevidnosti onesnažimo obleko, perilo itd. z raznimi madeži, da postane vsled tega obleka manj vredna ali celo nerabna.

In vendar se da vsak madež s primernimi sredstvi popolnoma izprati in škoda popraviti.

Ker v slovenski literaturi nimamo spisa, ki bi nam v to svrho dajal potrebnih navodil, in ker je po mojem mnenju zelo potreben in gotovo v prvi vrsti našim gospodinjam zelo dobro dojde, sem si namenil, da tozadevni češki spis prevedem v slovenščino, ga preuredim in spopolnim.

Upam, da ga krogi, ki jim je namenjen, z veseljem sprejmejo.

B. S.

Snaženje madežev.

Vsak svež madež se da s pripravnimi sredstvi veliko rajše osnažiti kakor starejši, ki se je že globoko v blago zajedel in je že zastarel.

Zaraditega se priporoča snažiti madeže kolikor mogoče koj potem, ko so nastali.

Preden začnemo snažiti, moramo poskusiti spoznati, odkod je madež. Snaženje se vrši po večini kemičnim potom, in če vzamemo nepravo snažilno snov, lahko madež še bolj razmažemo.

Zelo previdno je treba ravnati z barvanim blagom, ker je treba rabiti le ona snažilna sredstva, ki barve ne raztope.

V kočljivih slučajih se priporoča sredstvo poprej poskusiti na kakem koščeku (vzorcu) enakega blaga in šele če ta ne trpi, se z dotičnim sredstvom osnaži ostalo blago.

Predvsem je treba posebno s kislinami, n. pr. z žvepleno in solno kislino, zelo previdno ravnati, ker so te snovi zelo razjedljive in lahko vso tkanino blaga uničijo. Zaraditega se rabijo v stanjšani obliki (z vodo pomešane) in se blago takoj po snaženju z njimi, s čisto vodo izplakne.

Kadar pa hočemo kako kislino stanjšati, moramo vedno vlivati kislino v vodo, ne pa narobe. 1 g kisline na 15 g vode imenujemo zelo stanjšano kislino. Če pa ne zadostuje, je treba še nekoliko kisline dodati.

Zelo previdno je treba ravnati tudi z drugimi tvarinami (kemikalijami), ki zelo rade gore in eksplodirajo. To so n. pr. bencin, bencol, eter,

špirit, žvepleni ogljik in dr. S temi sredstvi se nikdar ne sme snažiti pri sveči ali lampi, najbolje le podnevu.

Madeže snažiti ni težko in se po tukaj navedenih navodilih lahko izvrši, vendar je treba včasih malo potrpežljivosti, predvsem pa ročnosti in izkušenosti, kar se doseže s čestim snaženjem.

Od sledečih navodil svetujem porabljati predvsem one, ki ne obsogajo jedkih kislin; to bodi vedno le zadnje sredstvo, če ne moremo pri porabi drugih doseči dovolj uspehov.

Najpoglavitnejše tvarine in kemikalije, ki jih rabimo za snaženje madežev.

Amoniak je plin, ki se razvija povsod tam, kjer gnijejo dušičnate, organske snovi. V trgovini dobivamo njegovo vodno raztopino, ki močno in ostro diši ter je alkalska (lugasta). Amoniak je topilo za maščobe, ki z njimi daje mila. Rabi se tudi za napravo umetnega ledu. Najbolj močna raztopina amoniaka se latinsko imenuje liquor amonii caustici.

Alkohol, vinski cvet ali špirit je znana, kot voda čista tekočina, ki se dobiva s pomočjo destilacije (paljenja) iz raznih opojnih tekočin. Navadni špirit ima 95⁰/₀ alkohola v sebi in se dela iz krompirja ali žita. Alkohol je močno topilo zlasti za smolnate snovi.

Apno se napravlja, če se žge apnenec v veliki vročini. Vsled tega izgine iz apnenca ogljikova kislina in ostane živo apno. Če pa to z vodo polijemo, se z njo hlastno spaja in daje ugašeno apno. Če ugašeno apno hudo z vodo zmešamo, se čez nekaj časa kalna teko-

čina zopet učisti, vendar nad apnom stoječa tekočina ni več čista voda, ampak močan lug, ki ga imenujemo apneno vodo. Ta se da lahko spraviti v zamašeni steklenici in je izvrsten pripomoček za snaženje madežev.

Arak je močno žganje, ki se napravi v vzhodni Indiji iz riža in drugih primesi s pomočjo kipenja in destiliranja (kuhanja, paljenja). Arak je brezbarvna, kot voda čista tekočina.

Antiklor, glej žveplenokisli natron.

Beljenje platna in drugega blaga obstoji v tem, da se blago razprostre na solnčnem kraju ter se večkrat z vodo poliva.

Svetloba, zlasti pa solčni žarki, razkrajajo razna rastlinska barvila, in s tem se blago ubeli.

Belina, glej svinčnata belina.

Beneško milo, glej milo.

Bencin je vodnobarvna tekočina, ki se dobiva kot odpadke pri čiščenju petroleja, ki nanj tudi po svojem duhu spominja.

Bencin raztaplja maščobe, se zelo lahko vname in je torej treba pri njegovi rabi previdnosti.

Bencol je ravnotako kakor bencin zelo lahko gorljiva tekočina in tudi lahko raztaplja maščobe, smolo, kavčuk, ima pa drugačno kemično sestavo kakor bencin.

Bergamotovo olje, glej etrska olja.

Bolus, glej glina.

Boraks ali boras je sodi podobna sol, sličnih lastnosti kakor soda.

Cinova sol ali cinov klorid je spojina cina s klorom. To je bela sol, ki je izvrstno sredstvo za snaženje raznih madežev.

Citronov sok je raztopina citronove kisline v vodi.

Če hočemo citronov sok za dlje časa shraniti, ga je treba precediti in nekoliko prevreti.

Citronovo kislino pa lahko kupimo. To je bel prah brez vonja in prijetnega, močno kislega okusa, ki se v vodi lahko raztopi. Raztopina 1 dela kisline v 15 delih vode (n. pr. 1 g kisline v 15 g vode) nam popolnoma nadomestuje citronov sok.

Citronovo olje glej étrska olja.

Destilirana voda. Voda, ki se nahaja v naravi ni nikoli prav čista, ker so v njej raztopljene razne rudninske snovi. Če se voda izpremeni v sopar in se ta zopet ohladi, dá to kemično čisto ali destilirano (prekapano, žgano) vodo. Če nimamo destilirane vode, je še najbolj čista deževnica ali snežnica.

Etri. Etri so brezbarvne, zelo hlapne, lahko-goreče tekočine ostrega vonja in okusa. Treba je z njimi torej previdno ravnati. Najbolj je znan etilov ali žveplov eter. V njem se tope maščobe (tolšče) in smole, rabi se pa tudi v zdravilstvu in za izdelovanje ledu.

Etrska olja so večinoma brezbarvne ali pa razno barvane hlapne in ne mastne tekočine, močnega, prijetnega vonja, ki je značilen za dotične rastline, kjer se nahajajo. Za nas so pomembne sledeče:

Kafra je sicer trdno telo, spada pa kemijsko tudi sem. Dobiva se v Aziji iz kafrove lavorike. Gori lahko tudi na vodi, raztopi se v olju in špiritu in se rabi tudi za zdravilo.

Citronovo olje se nahaja v citronovih ali limonovih lupinah. To je jasnorumena tekočina finega vonja. Hraniti se mora v temnih in hladnih prostorih v dobro zaprti steklenici.

Bergamotovo olje se dobiva iz lupin neke vrste pomaranč in je prijetno dišeča, zelo hlapna v špiritu razstopna tekočina zelenkaste barve.

Lavandljevo (sivkino) olje je etrsko olie, ki se dobiva iz rastline sivke (*Lavendula spica*). Njegova alkoholična razstopina se zove lavendljevec.

Terpentinovo olje se dobiva pri destilaciji terpentina. To je najcenejše etrsko olje, gori rado, je belorumene barve in močno diši po smoli.

Fižolova voda. Če vzamemo nekoliko belega, dobro suhega fižola in ga toliko časa v vodi kuhamo, da se popolnoma zmehča, potem vodo od njega odcedimo ter jo pustimo ohladiti, dobimo fižolovo vodo, ki je jako dobro sredstvo za snaženje raznih madežev. Madež se namoči z vodo ter se opere s čisto vodo, brez mila.

Galun je sodi podobna sol, ki se nahaja v razni obliki v mnogih hribinah. Najbolj znan je kalijev galun, ki je sladkotrpkega okusa. Rabi se tudi v zdravilstvu, barvanju blaga itd.

Glauberjeva sol je spojina žveplene kisline z natrijem in z vodo. To je bela sol, ki se rabi tudi v zdravilstvu.

Glicerin (ali oljni slaj) je olju podoben alkohol, tekočina sladkega okusa, brez barve in vonja. Nahaja se tudi v vinu in v pivu ter v tolščah. Rabi se v tehniki in v zdravilstvu.

Glina. Gline so tvarine, ki nastajajo vsled prhnjenja raznih hribin in imajo vsled tega različno kemično sestavo in tudi različne lastnosti. Gline vlečejo v suhem stanju rade maščobe na se. Za nas imajo pomen:

Bolus ali lemanska glina, laško terra di Sienna, je rjava higroskopična glina, ki je raztopna v kislinah. V suhem stanju hlastno pije maščobe.

Lončarska glina je bolj nečista glina, nižje vrste kakor porcelanka.

Porcelanka ali kaolin je bela, prstena tvarina, ki se iz nje dela porcelan.

Suknarska glina (ilo) je kremikove kisline bogata, navidez mastna glina, zelenkasto bele barve, ki se rabi pri izdelovanju sukna. Najboljše je celjsko ilo.

Tripel (terra tripolitana) je glinam podobna rudnina rumene ali sivorumene barve.

Grenka sol je spojina žveplene kisline z magnezijem in z vodo, je v vodi lahko raztopna, nahaja se v raznih grenčicah (grenkih vodah) in se rabi tudi v zdravilstvu.

Gobe, glej umivalne gobe.

Ilo, glej glina.

Javelski lug, glej lug.

Jantar je smolnata, prozorna, krhka snov rumene barve, ki se iz nje izdeluje tudi razen kinč.

Jesih, glej očetna kislina.

Kafra, glej étrska olja.

Kalijev lug, glej lug.

Kalijev žveplec je spojina žvepla s kalijem. To je rdeč prašek, ki se v vodi topi in daje brezbarvno, močno lugasto tekočino.

Kaolin, glej glina.

Kislina so plini, tekočine ali trdna telesa, navadno brez barve in bolj ali manj kislega okusa. Mi ločimo neustrojne (neorganske) kisline (n. pr. žveplena, solna kislina) od ustrojnih (organskih), ki se nahajajo v naravi v rastlinskih ali živalskih snoveh (n. pr. citronova, vinska, mraveljska kislina itd.) Kisline, ki imajo za nas pomen so popisane pod dotičnimi imeni.

Kilajeva škorja, glej quillajeva škorja.

Kisli ščavnokisli kalij je spojina kalija s ščavno kislino (glej to). Dobiva se v trgovini kot bel leskeč prah in je močno strupen ter razjeda posebno razna rastlinska barvila. Če se ž njim blago snaži, ga je treba hitro z vodo oprati, ker mu drugače lahko škoduje.

Kislo mleko, glej mleko.

Klor je rumenkasto zelen, dušič, strupen plin, ki se v vodi topi in daje klornato (klorovo) vodo (*Chlorum solutum*), ki ima enak učinek na strojne spojine, kakor klor, namreč da razkraja zlasti ustrojna barvila, torej močno beli.

Klornato apno je spojina klora z ugašenim apnom, snov, ki ima tudi močno beleč učinek.

Kloroform je tekočina etrskega vonja, nasladnega okusa in opojnega učinka, vsled česar se rabi v zdravilstvu, zaradi tega, da vdihan omami bolnika pred operacijo. V večji množini vdihan povzroča smrt.

Kreda je spojina apna z ogljikovo kislino in je torej pavrsta apnenca. Za snaženje ima sličen pomen kakor gline.

Krompir se rabi za snaženje poglavitno zaradi svojega soka in škroba.

Krompirjev škrob se pripravi na sledeči način. Krompir olupimo, nastrgamo in mu oddamo petkrat toliko čiste vode, dobro premešamo in precedimo čez sito v drugo posodo. S tem se škrob od drugih snovi oddeli in se nahaja pomešan z vodo v drugi posodi. Če zmes pustimo nekaj časa na miru, se škrob poleže na dno in vodo lahko odlijemo. Dobro ga je še enkrat na ta način s čisto vodo oprati.

Voda, ki smo jo prvič odlili od škroba, imenujemo **krompirjevo vodo**. Če jo prekuhamo in ohladimo, je zelo sposobna za pranje barvastega blaga, ki gre rado ob barvo.

Svilnato blago, ki se opere v tej vodi, dobi lep blesk.

Krompirjevo vodo pripravimo tudi lahko na sledeči način. Olupimo in nastrgajmo nekaj krompirja in ga polijemo potem z vrelo vodo (na 2 krompirja $\frac{1}{2}$ l vode), ter pomešamo.

Kadar se zmes ohladi, jo precedimo in shranimo v zaprti steklenici.

Kuhinjska (navadna) sol je spojina klora z natrijem. Rabi se za soljenje jedil in tudi za snaženje blaga, ker ima v sebi klor.

Lavendljevo olje in lavendljevec, glej etrska olja.

Lemanska glina, glej glina.

Lim je dušičnata snov, ki se nahaja v svežih živalskih kosteh. Najfinejši francoski lim se imenuje želatina.

Loj imenujemo trdo tolščo živali, zlasti goveje živine.

Lug. Navadno imenujemo lug vodno raztopino nekterih snovi, ki se nahajajo v lesnem

pepelu. Tak lug se pripravi na ta način, da se lesni pepel (najbolje iz bukovega lesa) polije z vrelo vodo in ga z njo premešamo. Ko se zmes učisti, se tekočina — to je lug — odlije. Tak lug ima v sebi veliko raztopljene pepelike.

Javelski lug (Eau de Javelle) je raztopina kalijevega klorata. Rabi se za beljenje blaga in snaženje sadnih madežev vsled klora, ki se v njem nahaja. Kako se pripravi, je popisano na strani (3. recept od zadaj).

Kalijev lug je v vodi raztopljena kalijeva osnova. Hraniti se mora v dobro zaprti steklenici. Njemu slične lastnosti ima **natrijev lug**. Oba sta močna luga.

Magnezija (magnesia usta) je magnezijev okis, to je bel prah (žgana magnezija), ki se z vodo počasi spaja v magnezijevo osnovo (magnezijev vodokis), ki je protistrup arzenika.

V naravi se nahaja tudi ogljikovokisla magnezija (magnesit).

Bela magnezija (magnesia alba) je osnovni ogljikovo kisli magnezij in se ne topi v vodi.

Maslo je prekuhan o presno ali sirovo maslo in se rabi za snaženje, ker rado popije (posrka) nektera rastlinska barvila vase.

Milo. Mila so spojine lugov s tolščami, navadno kalijeve ali natrijeve osnove s tolščnimi kislinami.

Natrijevo (sodnato) milo je trdo in suho in se imenuje jedrnato milo, kalijevo milo je mehko in mazavo ter se imenuje zaraditega mazavo milo.

Prvo se rabi za umivanje in pranje, drugo le za pranje.

Po raznih tolščah, ki se jemljejo za izdelovanje mil, imamo tudi razna mila n. pr. b e n e š k o (ali m a r z e l j s k o) m i l o (s a p o v e n e t u s) se izdeluje iz namiznega (oljkovega) olja, l o j e v o m i l o iz loja itd.

Ž o l č n o m i l o si pripravimo, če 60 g n a t r i j e v e g a m i l a, 8 g sušenega govejega žolča, 11 g sladkorja, 4 g medu, 4 g beneškega terpentina in 2 g salmiaka na ognju raztopimo in skupaj zmešamo. Drug način obstoji v tem, da 1 del (na v a g ó) lojevega mila in pol dela govejega žolča zmešamo in pri tem dodenemo nekaj ocetovega étra.

Milnica (*saponaria officinalis*) je rastlina, ki raste na vlažnih tleh v vsi Evropi. Njene korenine imajo v sebi saponin, ki se v vodi močno peni. Če se korenine v vodi kuhajo in se potem ohlajena tekočina odlije ter precedi, daje dobro sredstvo proti raznim madežem.

Natron ali natrijev okis se napravlja, če se sežiga natrij. Z vodo se natron spaja v n a t r i j e v o o s n o v o (natrijev vodokis), ki se v trgovini imenuje jedki natron in je v mnogem podoben ugašenemu apnu. To je bela tvarina, ki se rada v vodi topi in da potem n a t r i j e v l u g.

Natrijev bisulfit, glej žveplova sokislina.

Ocet (latinski acetum), kis ali jesih (iz nemškega Essig) je vodna raztopina ocetne kisline. Navadni ocet ima v sebi okoli 4 odstotke ocetne kisline in se pripravlja iz alkoholnih pijač (vina, mošta itd.) s pomočjo ocetnega kipenja, ki ga povzročajo ocetne bakterije.

Ocetna kislina je zelo jedka tekočina, ostrega vonja, ki se dobiva pri ocetnem kipenju

iz alkohola in pa pri suhi destilaciji lesa kot postranski pridelek.

V trgovini se dobiva pod imenom očetne esence in se z vodo zelo stanjšana rabi za očet (kis).

Kakor z vsako močno kislino se mora tudi z očetno kislino previdno ravnati.

Octov eter je brezbarvna tekočina prijetnega vonja, ki se rabi v zdravilstvu in za pripravljanje dišav.

Ogljikovokisli amonij je zelo nestanovitna spojina amonija z ogljikovo kislino, ki se tvori tam, kjer gniijejo organske snovi, n. pr. gnoj itd. Dobiva se tudi v trgovini kot sodi podobna bela sol, ki diši po amoniaku.

Ogljikovokisli natron, glej soda.

Oksalna kislina, glej ščavna kislina.

Olje se navadno rabi za snaženje snovi, zlasti železa. Olje se prideluje iz raznega semena, n. pr. oljke (oliv), lanu, konoplja itd.

Opodeldok (Linimentum saponato-camphoratum) je znano zdravilo, ki se rabi za mažo. Opodeldok je raztopina mila v gorkem špiritu, ki se mu dodene nekaj kafe in étrskih oljev.

Parafin je vosku podobna, prozorna tvarina bele barve, ki se na gorkem tako razgreje, da je redek kot voda. Parafin se skoraj z nobeno drugo tvarino kemično ne spaja.

Pepel sestoji iz mineralnih snovi in ima v sebi zlasti spojine kalija, natrija in apnika.

Pepelika je ogljikovokisli kalij. To je bela snov, ki se nahaja v pepelu. Na zraku rada vlago nateza, v vodi se pa topi in daje lugasto tekočino.

Pivnik je neliman popir, ki rad tekočine vase vleče. Pri snaženju se rabi navadno le bel ali pa siv, torej ne barvast pivnik.

Porcelanka, glej glina.

Quillajeva, beri kilajeva, skorja (Cortex Quillajae) je skorja iz kilajevega v Čili in v Peru rastočega drevesa. Skorja je brez vonja in ima začetkoma sladak, pozneje pekoč okus. Prodaja se zdrobljena ali pa kot prah in je dobro sredstvo za pranje blaga, ki ima tako občutljivo barvo, da še mila ne prenese. Pred pranjem se skorja namaka v vodi.

Salmiak je spojina amoniaka s klorom (amonijev klorek). To je brezbarvna sol, ki se v vodi lahko topi. Lahko se iz njega izdeluje amoniak, ki ga zaradi tega imenujemo tudi salmiakovec.

Soda je spojina ogljikove kisline z natronom. To je znana tvarina, ki se dobiva v trgovini in se rabi v vodi raztopljena za pranje in snaženje, ker je enakega učinka kakor lug.

Če se soda segreje na ognju, izgubi vodo in se izpremeni v prah, ki se zove žgana sol.

Sol, glej kuhinjska sol.

Solna kislina je spojina klora z vodikom (klorovodik) in se dobiva v trgovini kot brezbarvna tekočina.

Sublimat je spojina klora z živim srebrom, ki je zelo strupena in se rabi tudi v zdravilstu.

Suknarska glina, glej glina.

Ščavna (oksalova) kislina je organska kislina, ki se nahaja v ščavu ali kislici, v zajčji deteljici in v drugih rastlinah. Ščavna kislina je

brezbarvna, trdna tvarina, ki se v vodi rada topi, ter je strupena.

V trgovini se dobiva vezana s kislim ščavnokislim kalijem pod imenom deteljne ščavne soli in se rabi za snaženje raznih madežev, posebno črnila (tinte) itd. Ker je zelo jedka, je treba blago po snaženju takoj dobro oprati.

Škrob se nahaja v vsaki rastlini, zlasti v semenju, kot rezervna snov. Izdeluje se lahko iz žita (moke), iz krompirja itd.

Rabi se za škrobljenje perila in za izdelovanje sladkorja.

Špirit, glej alkohol.

Terpentin (Terebinthina) je smolnata, kakor med gosta snov prijetnega vonja, ki izteka iz ran igličastega drevja. Iz njega se izdeluje terpentinovo olje (glej ètrska olja).

Tripel, glej glina.

Umivalne gobe, ki so pravzaprav ostanki živali, lovijo potapljavci v gorkih tokih grškega in sirijskega morja. Finejše gobe, okrogle ali čašaste oblike, prihajajo k nam vse iz Orijeta, grobejše, manj vredne gobe z večjimi luknjicami se k nam dovažajo iz dalmatinskega ali pa alžirskega obrežja. Umetne umivalne gobe se izdelujejo (zlasti na Ruskem) iz kavčuka.

Vinska kislina je kislina, ki se nahaja v grozdju, vinu, vinski trti in v raznih drugih rastlinah, oziroma v sadju. V trgovini se dobiva kot kristalasta tvarina vodne barve. V vodi, zlasti v gorki, se rada topi.

V vinu se nahaja vezana na kalij kot kislinski kalij, ki se pri kipenju in zoritvi vina

izločuje v obliki kristalčkov na stenah, sodov, v drožah itd.

Imenujemo ga vinski kamen ali birska.

Voda, glej destilirana voda.

Vodotopno steklo je spojina kremikove kisline (kremena) z natronom ali pa s kalijem, ali pa zmesi obeh. Barve je zelenkaste ali modraste. Na zraku nateza vodo in se topi. V vodi kuhano se raztopi v rumenkasto, gosto tekočino slanega okusa in se v tej obliki navadno prodaja v trgovini.

Žgana magnezija, glej magnezija.

Žgana sol, glej soda.

Žolčno milo, glej milo.

Žveplo je znana, trda tvarina svetlorumene barve, ki je v vodi neraztopna. Zmleto žveplo imenujemo žvepleno moko, sublimirano žveplo pa žvepleni cvet. Če žveplo zažgemo, razvija brezbarven, dušič plin žveplov dvokis, ki se v vodi topi in se ž njo spaja v žveplovo sokislino. Žveplov dvokis, ozir. sokislina razkrajajo razna barvila, posebno rastlinska, in ima za snaženje raznih madežev (od rdečega vina itd.) velik pomen.

Žveplovo sokislino si pripravimo lahko sami, če vzamemo večjo steklenico, kamor denemo nekoliko (približno $\frac{1}{4}$) vode. Nad vodo v steklenici zažgemo nekoliko žvepla, ki ga dobimo v obliki v tekočem žveplu namočenega popirnatga ali platnenega traku. Kadar žveplo zgori, zamašimo steklenico in jo toliko časa pretresamo, da voda popije ves žvepleni dim (dvokis). Če to večkrat ponovimo, dobimo žveplovo sokislino, ki jo

moramo dobro zamašeno v polni steklenici hraniti.

Žveplov dvokis se na zraku izpreminja v žveplov trikis in ta daje z vodo žvepleno (žveplovo) kislino, tekočino močno kislega okusa in ostrega duha.

Žveplova kislina se v trgovini dobiva rjava ali češka (nordhauzenska) in vodeno-barvna ali angleška. Če se rabi stanjšano, se mora vedno vlivati kislina v vodo, ne pa naspotno. Sploh je treba velike previdnosti, ker je hudo močna kislina, ki vse organske snovi, torej tudi blago razjeda.

Žveplovo dvojnokisli natrij (Natriumbisulfit), spojina žveplene sokislne z natrijem, je soli podobna tvarina, ki močno diši po žveplovem dvokisu (dimu) in se lahko z izvrstnim uspehom rabi za snaženje madežev namesto kislne same. Treba jo je pa hraniti v dobro zaprtih steklenicah, ker se drugače razdiši.

Žveplov ogljik je močno dišeča, petroleju podobna, lahko gorljiva tekočina, ki na zraku hitro izhlapuje in daje strupen plin. Ker lahko topi razne snovi, se z dobrim uspehom rabi za snaženje madežev; treba pa je velike previdnosti.

Žveplov éter, glej étri.

Žveplovokisli natron ali antiklor je močno beleča snov za beljenje raznega blaga.

Vse tukaj naštete tvarine in snovi (kemi-kalije) dobimo lahko v lekarnah ali pa — navadno ceneje — v trgovinah z materialijami, ozir. drogami (pri drogistih).

Način snaženja.

Obleko, razno bolj občutljivo blago itd. navadno tako snažimo, da pri njej ne rabimo vode, ker dostikrat blago ali njegova barva sploh vode ne prenese.

Če je obleka (blago itd.) zelo umazana, se priporoča vso osnažiti. Vsekako se mora najprej dobro oteptsti, da se iz nje ves prah iztepe. Potem se dobro okrtači, položi na kako mizo, najbolje na prostem ali v zračni odprti sobi, in podloži nekaj platnenega ali drugega belega blaga, ki naj mokroto popije.

Nato se vsa obleka s krtačo, ki jo namakamo v bencin, dobro okrtači, tako da je vsa vlažna. Potem se obleka obesi na preprih, da se kmalu posuši.

Kadar se je to zgodilo, potem jo še enkrat pregledamo, in če so ostali še kaki madeži, snažimo vsakega posebej s kakim tukaj nasvetovanim sredstvom na ta način, da v dotično sredstvo namočimo krtačo (najbolje majhna krtačica za zobe), gobo ali kako volneno belo cunjico in madež z njo drgnemo, seveda ne prehudo, posebno ne pri finem, občutljivem blagu. Tako nadrobno snaženje imenujejo v kemičnih snažilnicah detaširanje.

Dostikrat se gre za to, da se le v drugače snažni obleki (blagu, perilu) odstrani kak madež. Tu seveda ni treba vsega blaga prej z bencinom snažiti, ampak madež se takoj detašira s kakim tukaj nasvetovanim sredstvom.

Kadar pa kak madež detaširamo, ga vselej poprej podložimo s snažnim, belim, večkrat zloženim blagom ali pa s pivnikom (popirjem). Kadar se pa ta premoči, se zamenja s suhim.

Sploh je treba gledati na to, da se zmočen del blaga, kjer je bil madež, zopet hitro osuši, ker blago drugače (zlasti pa svetlo blago) dobi na tem mestu teman umazan rob. Madež se lahko osuši s pivnikom ali z belim, že izpranim blagom, s katerim se nanj trka ali pritiska.

Madeže, ki jih hočemo snažiti, ločimo lahko v dve skupini in sicer:

1. skupina so madeži, katerih vir (vzrok) nam **je** znan,

in 2. skupina so madeži, katerih vir (vzrok) nam **ni** znan.

Opomniti še moram, da pri naslednjih predpisih, kjer ni drugače navedeno, veljajo deli na vago n. pr. 1 del vode in 2 dela galuna pomeni 1 dg (kg itd.) vode na 2 dg (kg itd.) galuna!

I. Madeži, katerih vir (vzrok) nam je znan.

(V abecednem redu.)

Anilin je rdeča barva, ki se z njo barvajo pirhi, igrače itd. in se iz nje pripravljajo rdeče in drugače barvane tinte.

Iz belega perila se dajo anilinovi madeži odstraniti s špiritom, ki smo mu dodali nekaj ocetne kisline (jesiha).

Iz volnenega perila se opere anilin z gorko klorovo vodo. Pri tem moramo blago pre-

vidno mencati in takoj, ko madež izgine, v čisti vodi oprati.

Tudi špirit se za to lahko rabi. Če madež ni prestar, izgine tudi rad, če ga pomočimo z očetno ali citronovo kislino in ga potem operemo s špiritom in nazadnje blago v sveži vodi preplaknemo.

Iz lesa se da anilin izprati, če onesnaženo mesto najprej pomočimo z raztopino salmiaka in ga potem namažemo z raztopino žveplove kisline in natrona.

Sicer se da anilin sploh zelo težko iz lesa odstraniti, ker ga ta močno vpije.

S prstov in iz raznega blaga se dajo madeži po anilinovi tinti osnažiti na ta način, da jih namažemo z opodeldokom.

Iz usnja se da anilin na sledeči način odstraniti. Najprej operemo usnje v 5% raztopini kuhinjske soli, potem z raztopino sode in nazadnje s špiritom.

Apno. Madeže od apna osnažimo iz obleke najbolj s cunjico, namočeno v octu (jesihu). To se mora zgoditi koj, ko se je obleka z apnom onesnažila, drugače se apno preveč v blago vje.

Nato se madež še s čisto vodo izpere.

Iz raznega blaga odstranimo lahko madeže z raztopino jednega dela galuna v dveh delih vode.

Z raztopino madež najprej pomočimo in potem ga pokrijemo s čisto platneno cunjico ter z zmerno gorkim likalnikom polikamo.

Apneni madeži na steklenih tablah (šipah) se dajo z vodo pomiti, če jih poprej pomočimo z močnim octom, ali pa jih obrišemo s

cunjico, ki smo jo namočili v stanjšani solni kislini.

Bele madeže na predmetih, ki so barvani z oljnato barvo, odstranimo lahko s pepelom od smotek (cigar). Pepel zmešamo z vodo v kašo in madež z njo pomažemo ter čez eno uro obrišemo. Če madež ne izgine, ponovimo to še enkrat.

Blato iz obleke se na nasledni način odstrani. Najprej pustimo blato, da se popolnoma posuši in ga potem izmencamo in temeljito iz blaga izkrtačimo.

Nato vzamemo krompir, ga prerežemo čez polovico in madež ž njim dobro pomažemo. Madež izgine in blago ostane snažno.

Blesk ali lesk na črnem žametu izgine, če namočimo črnovolneno cunjico v črni kavi in previdno z njo brišemo (tremo) blesketajoča se mesta.

Borovnice. Madeži od borovnic se dajo iz perila odstraniti na sledeči način:

Osnaženo perilo namočimo za 24 ur v kislino mleko in ga potem operemo v mlačni, pozneje v gorki vodi. Če madeži še ne izginejo, jih skušajmo odpraviti z žveplenim dimom oz. žveplovo sokislino.

S prstov, iz ustnic, zob itd. osnažimo madeže od borovnic, z vinsko ali citronovo kislino ali pa s sokom zorečega belega ribeza. Tudi z vodo, ki smo ji dolili nekoliko močnega octa se dajo taki madeži odstraniti.

Brusnice. Madeži od brusnic se tako snažijo, kakor madeži od rdečega vina.

Črešnje. Madeže od črešenj izperemo iz perila na sledeči način. Kakor hitro madež na-

stane, izperemo onesnaženo perilo v mlačni milnati vodi (žajfnici), potem ga namočimo v mleko in ga pustimo tam nekaj ur. Na ta način madež popolnoma izgine. Madeže od črnih črešenj osnažimo lahko tudi na oni način, kakor madeže od rdečega vina, borovnic itd.

S prstov ali iz ustnic se dajo madeži na enak način osnažiti.

Od črešenj umazane zobe lahko osnažimo z mlačno vodo, ki smo ji dolili nekoliko octa.

Črnilo (tinta). Madeži od črnila se dajo le težko popolnoma odstraniti. Zato je treba, da se koj osnažijo, kakor hitro so nastali.

Iz perila jih je zelo težko spraviti. Najprej poskusimo, ali se da črnilo izprati z lugom ali s sodo v mrzli vodi. Potem izperemo perilo v čisti mrzli vodi, in če madež ni izginil, vzamemo nekoliko nadrobno stolčene ščavne soli in z njo madež nekaj časa tremo in na to blago dobro v vodi izperemo, da izgine tudi vsa sol iz perila.

Le če bi se še na ta način madež ne dal odstraniti, vzamemo stanjšane solne kisline, kamor onesnaženo mesto za nekaj trenutkov pomočimo, ne da bi roko v kislino vteknil. Nato moramo takoj v večkrat menjani čisti vodi perilo izprati, da ga solna kislina ne razje.

Še bolje je, če z vodo pomočen madež z žveplom pokadimo (to se zgodi, če ga držimo nad goreče žveplo), ali če ga obrišemo z natrijevim bisulfitom in potem izperemo v vodi.

Drug način. Madeži od črnila izginejo iz perila, če jih večkrat pomočimo z natronom, ki

smo mu dodali nekoliko amoniaka, in pustimo potem perilo, da se na solncu posuši.

Drug način. Dva dela vinskega kamna in 1 del galuna stolčemo in raztopimo v vodi. V to tekočino namočimo kako cunjico in brišemo madeže toliko časa, da izginejo. Perilo s tem veliko manj trpi kakor s ščavno soljo. Na enak način snažimo tudi madeže od rje v perilu.

Drug način. V Ameriki snažijo madeže od črnila s tem, da jih pomočijo s sokom paradiznikov.

Madeži od črnila iz belega blaga ali iz blaga, ki se da prati, odstranimo, če vemo od kakega črnila izvirajo. Anilinovo črnilo se da oprati s špiritom, ki se mu dodene nekoliko octa ali ocetne kisline. Črnilo, napravljeno iz ježic ali pa alizarinovo črnilo, se da osnažiti z gorko, zgoščeno raztopino vinskega kamna. Blago se potem opere v mrzli vodi.

Drugi način. Močno onesnaženo blago pomočimo v vrelem govejem loju. Čez eno uro pa z milom in z gorko vodo izperemo loj, ki je vase vsrkal črnilo iz blaga.

Nato se madeži še osnažijo z vinsko kislino.

Drug način. Tudi s fižolovo vodo se dajo madeži od črnila snažiti na enak način kakor mastni madeži.

Iz tkanin (pletenin) se dajo madeži od črnila s sledečo zmesjo odstraniti:

V 100 delih vode zmešamo 20 g klorovega apna in k temu prilijemo raztopino 25 g kristalizovane sode v 500 delih vode. Vse pustimo sedaj, da kakih 24 ur stoji v zaprti steklenici, in potem odlijemo čisto tekočino od ležišča (used-

line). To tekočino je treba hraniti v temni, dobro zamašeni steklenici na temnem kraju. Pri snaženju z njo madež dobro pomočimo in potem takoj z vodo dobro operemo.

Drug način. Madeže od tinte osnažimo, če jih pomočimo z apnenim mlekom in nato z nekoliko kapljami očetne kisline.

Iz damaška se dajo madeži od črnila odpraviti, če jih posipljemo s kuhinjsko ali pa ščavno soljo in potem pokapljamo s citronovim sokom ter pustimo, da se posuši. To moramo vsaj še enkrat ponoviti in potem posušeni madež s suhim navadnim (jedrnatim) milom namiliti. Pozneje blago operemo na navaden način.

Sveži madeži od črnila se dajo iz volnenega blaga osnažiti tako-le: S kosčekom vate ali pa pivnika izsušimo najprej madež. Nato ga pa pokapljamo s sladkim mlekom in ga zopet izsušimo s popirjem.

To ponavljamo toliko časa, da se mleko na madežu več ne pobarva.

Nato madež operemo v gorki milnati vodi in ga toliko časa tremo s suho, čisto cunjico, da se posuši.

Če je madež že suh in star, mora seveda mleko dlje časa nanj učinkovati in snaženje se mora večkrat ponoviti.

Iz svilnatega, volnenega in pavolnatega blaga odstranimo madeže, če jih pomažemo s terpentinom in potem dobro operemo.

Madeže od rdeče tinte osnažimo slično kakor madeže od sadja.

Iz popirja se črnilo osnaži na sledeči način: Pomešajmo nekoliko galuna, jančarja, žvepla in solitra po enakih delih skupaj. Nekaj tega prahu se dene na madež in se madež izbriše s čisto cunjico. Prašek se mora hraniti v dobro zaprti steklenici.

Drug način. Čisto belo klorovo apno (20 g) se raztopi v enaki množini (20 g) destilirane ali pa deževne vode, se pusti v zaprti steklenici, da se vleže, in na to se čista tekočina odlije v modro stekleničico, kjer se ji doda 5 g očetne kisline. Madež se s pomočjo čopiča s to tekočino pomoči in zopet izsuši s pivnikom. To je treba večkrat ponoviti.

Drug način. Madež izgine, če se pomoči s tekočino, ki jo prodajajo pod imenom »Encrivoir« (beri: ankrivoar). Ta tekočina obstoji iz 10 delov vinske kisline, 10 delov galuna in 10 delov destilirane vode.

Drug način. Črnilovi madeži izginejo iz popirja, če se večkrat pomočijo z natronom, ki smo mu dodali nekoliko amoniaka. Treba je le, da se blago potem na svetlem kraju (na solncu) posuši.

Drug način. Če pomočimo madež od črnila na popirju z žavelskim lugom (Eau de Javelle), izgine.

Madeži od tinte v lesenih tleh izginejo, če se pomočijo s stanjšano solno kislino in s čisto vodo umijejo. Pri starih madežih je treba pustiti dlje časa solno kislino učinkovati.

Drug način. Za snaženje madežev si pripravimo dve zmesi, in sicer prvo, ki obstoji iz 1 dela citronove kisline, 2 delov nasičene raz-

topine boraksa v vodi ter iz 10 delov vode, in drugo, ki obstoji iz 3 delov apnikovega klorida, 3 delov nasičene raztopine apna in iz 16 delov vode. Madež na tleh namažemo s prvo tekočino, preostalo mokroto pa izsušimo s pivnim popirjem. Potem pomočimo madež z drugo tekočino, vsled česar izgine.

Iz lesa se odstranijo madeži od črnila tudi na tale način: 200 g koncentrirane angleške žveplove kisline vlijemo polagoma in previdno med stalnim mešanjem v 2 l vode (nikdar narobe!) Madež se odrgne najprej z vodo in s peskom, potem se polije s tako stanjšano žveplovo kislino in se potem dobro izmije z vodo.

Z rok osnažimo črnilo z vinsko ali pa citronovo kislino. Najprej madež na roki malo z vodo pomočimo in nato ga tremo s kislino toliko časa, dokler ne izgine.

Na mramorju (marmorju) se madeži po črnilih ne smejo snažiti s kislinami; osnažimo jih pa, če jih pomažemo s kašo, napravljeno iz klorovega apna, ki ga čez nekaj časa zopet obrišemo.

Madeži od črnila se snažijo lahko tudi s posebnim pivnim popirjem, ki si ga na sledeči način pripravimo: 10 delov ščavne kisline raztopimo v 30 delih špirita in v tej raztopini namočimo bel pivnik.

Potem obesimo popir na napeto nit in ga posušimo na zraku ter ga zrežemo na poljubne dekle. Kadar svež madež po železnati tinti s takim popirjem osušimo, izgine. Če je pa madež že star, ga je treba poprej z vodo namočiti in potem šele s popirjem izsušiti.

Čreslo. Madeže od čresla v perilu namočimo z vodo, posipljemo s stolčenim vinskim kamnom in jih čez 24 ur dobro z vodo izperemo.

Jajca. Madeži od jajc na volneni obleki se morajo najprej posušiti, potem jih je treba izdrgniti, da se kolikor mogoče madež odstrani. Kar še ostane, se izpere s koščekom v vodi namočenega volnenega blaga, ki ga namilimo z belim milom.

Srebrne žlice dobe, v jajčjih jedilih namočene, rumeno ali rjavo barvo, ki se da le težko odstraniti. Najbolje je, če take žlice snažimo z navadno kuhinjsko soljo ali pa s finimi presejanimi sajami in jih potem izdrgnemo s finim usnjem od rokavic.

Jod je rjava tvarina, ki se pogostoma nahaja v raznih zdravilnih mažah. Madeži od joda se dajo iz perila le težko izprati.

Najbolje je perilo izdrgniti s krompirjevim škrobom, vsled česar dobi madež vijoličasto barvo. Nato se madež z vodo dobro izpere, in če ni izginil, se vse še enkrat ali večkrat ponovi.

Drug način. Madež se najprej pomoči z raztopino kalijevega permanganata in potem s stanjšano solno kislino, ki smo ji dodali nekoliko amoniaka. Perilo se mora seveda potem takoj dobro oprati.

Katranove madeže v perilu namažemo najprej s presnim maslom in čez kaki dve uri jih izperemo v mlačnem mleku in potem v čisti vodi.

Iz vsakega blaga katranove madeže lahko izperemo, ne da bi barvo blaga pokvarili, če jih namažemo z rumenjacom, kjer se katran

raztopi. Potem se madež izkrtači s krtačo, namočeno v topli, a ne pregorki vodi.

Madeži od katrana tudi izginejo, če jih snažimo na sličen način kakor mastne madeže ali kakor madeže od voska. Tudi s špiritom ali z žveplovim étrom se dajo osnažiti.

Kava. Madeže od kave spravimo iz perila, če zmešamo jajčji rumenjak z glicerinom in jih s to zmesjo namažemo in potem v mlačni vodi izperemo ter še mokro perilo na drugi strani polikamo z likalnikom, ki ni pregorak.

Glicerin popije čreslovino kave in maščobo mleka, ne da bi barvo blaga pokvaril.

Iz volnenega ali svilenega blaga izperemo madeže na sličen način z glicerinom in z likanjem.

Iz volnenega in polvolnenega blaga lahko izperemo madeže od kave z zmesjo iz 18 delov vode z 1 delom amoniaka in 2 delov glicerina. Onesnažena mesta s to tekočino pomočimo in kakorhitro se posuše, se to večkrat ponovi ter se čez 12 ur blago na nasprotni strani zlika med dvema čistima cunjicama.

Iz raznega blaga se dajo kavini madeži odstraniti tudi na ta način, da jih izperemo z vodo in z milom. Če ne izginejo, jih izperemo v slani vodi (na 1 l vode 50 g soli). Če so madeži nastali po beli kavi, jih namažemo z glicerinom, operemo v mlačni vodi in na nasprotni strani blago polikamo.

Iz svilenega blaga madeže lahko odstranimo z zmesjo 5 delov vode, 5 delov glicerina in $\frac{1}{4}$ dela amoniaka. Poprej se moramo

pa prepričati, ali barva blaga po tem sredstvu ne trpi škode.

Če blago pomočimo z gumijevo vodo ali s pivom in ga potem polikamo, dobi svojo prejšnjo svežo barvo.

Če bi pa blago po tej zmesi škodo trpelo, je treba dotično mesto pomočiti s čistim glicerinom, oprati v mlačni vodi in na levi strani še vlažno blago polikati.

Drug način. Madeže od črne kave odstranimo iz svilenega blaga, če jih operemo z vodo, ki smo ji dodali nekoliko govejega žolča. Madeži od bele kave se dajo izprati tudi z bencinom ali pa s stanjšanim amoniakom.

Iz popirja madeže od kave ali drugo nesnago lahko izperemo v raztopini klorovega apna. Za eno polo zadostuje 25 do 30 g klorovega apna, ki se z mlačno vodo dobro pomeša; tako ni videti nobene grudice več.

V tej raztopini se popir pomoči in se potem z mrzlo vodo, kjer smo raztopili 20 g dvojno ogljikovo kislega natrona (soda bicarbonata) to je sode, ki se rabi pri zgagi. Popir se mora večkrat dobro s to raztopino oprati, ker bi drugače klorovo apno popir razjedlo. Končno se popir osuši s pivnikom.

Kisline. Če je kaka kislina razjedla barvo barvanega blaga, poskusimo to popraviti s tem, da dotično mesto pomočimo (povlažimo) z amoniakom in potem nanj nakapljamo nekoliko kloroforma.

Tudi na oni način, kakor se snažijo madeži od voska, se da barva popraviti.

Sploh je pa take madeže težko popraviti.

Kolomast ali kolomaz. Madeže od kolomaza odstranimo iz blaga, če jih pomočimo z vodo, pomažemo z rumenjacom in z milom pomilimo (nažajfamo) ter pustimo nekaj časa na miru.

Potem izpiramo madeže enkrat v terpentinovem olju in drugič v vodi toliko časa zaporedoma, da izginejo.

Drug način. Madeže namažemo s terpentinovim oljem in ga pustimo, da se posuši. Potem madež z nohtom opraskamo in izperemo z gorko vodo.

Iz svilnatega ali pa volnenega blaga izperemo madeže, če jih pomočimo z močnim žganjem ali pa špiritom.

Čez eno uro pomažemo madež z rumenjacom in onesnaženo mesto rahlo tremo s prstom.

Nato blago dobro izperemo v čisti vodi in ga izžamemo. Končno se onesnaženo mesto zbriše s platneno cunjico in se pusti, da se blago posuši.

Drug način. Madeže namažemo s svežim presnim maslom, in kadar so se odmehčali, jih izperemo z bencinom in potem še s čisto vodo. Pri starih madežih je najbolje namesto masla rabiti žveplov eter.

Kri. Madeže od krvi iz raznega blaga lahko izperemo v vodi, kjer smo bili raztopili nekoliko beneškega mila. Če še kaj ostane, operemo madeže z vodo, ki smo ji dodali na 30 g vode 1 g ščavne kisline.

Drug način. Iz krompirjevega ali pšeničnega škroba in nekoliko vode naredimo gosto kašo in z njo madež nadebelo namažemo in pu-

stimo, da se posuši. Kadar potem škrob okrtačimo, izgine tudi madež. Pri starih madežih je to treba večkrat ponoviti. Ta način snaženja ne škoduje niti najbolj občutljivim barvam.

Iz volnenega blaga izperemo lahko krvne madeže, če dotično mesto dlje časa namakamo v vodi, ki smo ji dodali nekoliko mila. Posebno sveže madeže na ta način lahko izperemo.

Iz perila ali pa iz volnenega blaga se krvni madeži izperejo, če se perilo namaka najprej v mehki vodi, pozneje pa v vodi, ki smo ji dodali nekoliko sode. Potem se madež šele izpere s pomočjo vode in mazavega mila. Krvnih madežev ne smemo nikdar takoj z milom prati, ker s tem postanejo manj raztopni.

Iz lesenih tal odstranimo madeže od krvi, če jih drgnemo se stanjšano žveplovo kislino (na 4 dele vode 1 del kisline). Pozneje umijemo dotično mesto z vodo ali pa z lugom.

Tudi z vodo, ki smo ji dodali nekoliko sode, ali pa z močnim lugom se dajo taki madeži izprati. Nazadnje se pa tla oplaknejo še s čisto vodo.

Kotlovinska rja se da iz srebrnih predmetov osnažiti s stanjšano žveplovo kislino (13 delov vode, 1 del kisline). Predmet vložimo za nekaj časa v kislino, potem ga takoj oplaknemo s čisto vodo in osušimo s pivnim popirjem. Če ga potem za nekaj časa vložimo v raztopino Glauberjeve soli, dobi svojo prvotno svežebelo barvo.

Lak. Madeže od laka ali pa tudi od oljnatih barv je treba najprej omehčati z namakanjem v špiritu ali pa terpentinovem olju. Potem se izpe-

rejo z bencinom ali pa, posebno starejši madeži, s kloroformom s pomočjo ostre zobne krtačice.

Tudi voda, kjer se je kuhal krompir, je za snaženje zelo dobra.

Lapis (pekleni kamen), ki se rabi v zdravilstvu, napravlja na blagu in na koži madeže. Iz blaga ali kože lahko madeže odstranimo, če jih pomočimo in lahko drgnemo (tremo) z raztopino 5 delov sublimata in 5 delov kuhinjske soli v 40 delih vode, ali pa z raztopino 3 g salmiaka in 3 g sublimata v 500 g vode.

Liker (sladko žganje). Madeži od likerjev se dajo iz raznega blaga obrisati s cunjjo, ki smo jo namočili v bencinu, ali pa če pomočimo madež s stanjšanim špiritom in zbrisemo s čisto vodo.

Loj. Madeže od loja ali pa od stearina (sveč) snažimo bodisi z bencinom ali pa na ta način, da razgrevamo kepice vate na plamenu in kolikor mogoče vročo vato pritismo na madež tako, da vata loj (ozir. stearin) popije. Pozneje osnažimo še dotično mesto z bencinom ali pa z etrom.

Maline. Madeže po malinah mažimo na enak način kakor madeže od vina in drugih rastlinskih barvil.

Maslo. Madeže od masla na suknem blagu osnažimo, če si napravimo iz gline »bokus« in vode kašo, ki z njo madež obložimo in pustimo, da se posuši, pri čemer bolus maščobo vpije in se potem s krtačo odstrani.

Drug način. Včasih se dajo madeži odstraniti tudi s pivnim popirjem in z gorkim likalnikom. Ostanek izperemo z vodo.

Iz papirja odstranimo maslene madeže, če jih segrejemo in posipljemo z bolusom.

Mastni madeži so najbolj navadni. Izvrstno sredstvo za njih snaženje je bencin, posebno pa z bencinom namočena magnezija. Ogljikovokisla magnezija (bela, ne žgana magnezija) se najprej segreje na gorkem ognjišču, da izgubi vso vlago, in potem se pomeša s toliko množino bencina, da se iz obeh napravi gosta kaša. Kadar se ž njo snaži, pokrije se madež 3—4 mm nadebelo s to kašo in se tu rahlo s prstom tre. Kadar se magnezija posuši, se obriše in se vse ponavlja toliko časa, da madež izgine. Nato se blago skrtači.

Če snažimo s samim bencinom, je najbolje dotični madež dobro z bencinom namočiti, potem ga odložiti in pokriti z večkrat zloženim, močnim, pivnim popirjem in z gorkim (ne vročim!) likalnikom pritisniti. Pri snaženju z bencinom je treba previdnosti, da bencin ne pride z ognjem v dotiko!

Iz baržuna (žameta) se mastni madeži odstranijo, če jih proti vlaknu brišemo z gobo ali cunjico, ki smo jo namočili v terpentinu.

Baržunasti ovratniki na suknjah se dajo mastnih in umazanih madežev osnažiti, če jih proti vlaknu mažemo z napol prerezano čebulo in jih potem, kadar so se posušili, polikamo.

Tudi z amoniakom se dajo umazani ovratniki dobro snažiti.

Iz suknenega blaga izperemo madeže s krtačico ali flanelo, ki jo pomočimo v zmes iz 38 delov vode in 1 dela amoniaka.

Drug način. 4 žlice amoniaka pomešamo z 1 žlico vode, namočimo v tej tekočini vato ali cunjico in brišemo z njo madež. Kadar madež izgine, operemo dotično mesto še s čisto vodo in obleko obesimo tako, da se ne zmečka, ter jo pustimo, da se posuši.

Pri občutljivih barvah je treba poprej poskusiti, ali amoniak ne razje barve.

Mastni madeži iz belega in barvastelega blaga se dajo osnažiti tudi z fižolovo vodo (glej to); z njo se dajo oprati tudi madeži od ne prehude tinte in od sadja.

Iz svilnatega, volnenega in pavolnatega blaga izperemo mastne madeže s sledečo tekočino: 30 g milnice kuhano v $\frac{1}{4}$ l vode toliko časa, da se tekočina na polovico ukuha.

Kadar se tekočina ohladi, jo precedimo, ji dodamo 20 g amoniaka ter jo spravimo v dobro zaprto steklenico. Kadar snažimo, madež dobro namočimo s to tekočino in operemo potem s krtačo in gorko vodo. Pri finem blagu, n. pr. svili, vzamemo namesto krtače umivalno gobo. S to tekočino lahko snažimo tudi madeže od olja in smole na občutljivem blagu, ki pranja z milom ne prenaša.

Mastne madeže odstranimo iz raznih tkanin s sledečo tinkturo: 4 g amoniaka, 4 g citronovega in 4 g bergamotovega olja v kaki steklenici dobro žmešamo. Kadar se tekočina zopet učisti, kanemo nekaj kapljic na madež in ga zbrišemo z belim pivnikom. To izvrstno sredstvo ni drago, koristi vedno in ne pokvari barve blaga.

Drug način. Voda pa amoniak se skupaj zmešata, madež se s to tekočino pomoči, nanj se položi bel pivnik in blago se polika.

Drug način. Madeži se zbrišejo s tekočino, ki je zmes enakih delov amoniaka, bencina in špirita, ali pa enakih delov amoniaka, špirita in navadne soli.

S to tekočino se dajo osnažiti tudi madeži od olja, katrana in smole, samo da je zadnje treba prej z maslom namazati in s tem omehčati.

Drug način. Mastni madeži izginejo iz blaga, če jih dobro posujemo z debelo plastjo suhega krompirjevega škroba, ki ga čez 24 ur odstranimo s koščekom vate.

Drug način. Zmešajmo 100 g špirita, 30 g najmočnejšega amoniaka in 9 g bencina ter s to tekočino zbrisujemo madeže toliko časa, dokler ne izginejo.

Drug način. Sveže madeže lahko odstranimo, če pomočimo bel pivnik v bencinu, z njim obložimo onesnaženo mesto in obtežimo s težkim predmetom.

Drug način. Mastni madeži se lahko snažijo tudi na ta način, kakor madeži od voska.

Iz usnjenih predmetov se masten madež opere z močno raztopino ogljikovokislega amonija. Z njo se toliko časa krtači, da se napravi pena. Potem se predmet tako dolgo briše, da se posuši in se nato ugladi z gladilno kostjo.

Iz papirja se mastni madeži odstranijo na sledeči način: Masten popir podložimo s pivnikom, ga polijemo z bencinom, pokrijemo zopet s pivnikom in močno obtežimo. Bencin raztopi maščobo in pivnik jo popije.

Drug način. Na pivni popir potrosimo nekaj krede (najboljša je plavljena kreča), položimo s tem mastno mesto, pokrijemo zopet s pivnim popirjem in obtežimo z gorkim likalnikom.

Drug način obstoji v tem, da vzamemo namesto krede magnezijo, zmešamo z bencinom, madež pomažemo, pokrijemo spodaj in zgoraj s pivnikom in obtežimo.

Iz tapet (popirnatih sten) odstranimo mastne madeže, če jih pokrijemo s tenko plastjo kake gline, ki jo zmesimo z vodo v testo.

Kadar se glina posuši, jo opraskamo čez 24 ur stran, in madež izgine. Če so madeži finjši, napravimo si kašo iz žgane ali pa bele magnezije in vode in s to zmesjo madeže pomažemo. Pri tem ne smemo magnezije na tapetah preveč tretati, ker bi se lahko izbrisala njih slikarija. Čez 24 ur magnezijo obrišemo s čisto cunjico.

Iz klobukov se dajo mastni madeži osnažiti na sledeči način:

Zmešajmo v stekleničici 5 žlic amoniaka, 5 žlic špirita in $1\frac{1}{2}$ žlico kuhinjske soli in s pomočjo volnene cunjice ali pa gobe brišimo madeže toliko časa s to tekočino, dokler ne izginejo.

Iz lesenih tal itd. izperemo madeže po maščobi takole:

Iz bele gline (porcelanke) in bencina napravimo gosto kašo, pomažemo z njo onesnaženo mesto in pokrijemo s pivnikom ali pa s suknom, da bencin prehitro ne izhlapi.

Čez 3—4 ure umijemo nesnažno mesto z močno in gorko raztopino sode, potem pa ga polijemo z malo špirita in ga zažgemo.

Drug način. Stare mastne madeže na lešenih tleh ali pa na mizah osnažimo na sledeči način :

Madež se pomaže z zelenim (mazavim) milom, potem se polije s špiritom in se ta zažge.

Kadar plamen ugasne, se dotično mesto drgne s krtačo, z vodo in milom.

Drug način. Mastne madeže namažemo s suknarsko glino, ki smo jo umesili z vodo. Čez 24 ur izdrgnemo mesto s zmesjo 1 dela ugašenega apna in 3 delov peska.

Iz hrastovega pohištva lahko spravimo mastne madeže, če jih umijemo z gorkim pivom. Če hočemo, da se pohištvo lepo sveti, skuhamo nekoliko voska in sladkorja skupaj v vodi, namažemo s to zmesjo hrastov les, in kadar se zmes posuši, tremo s suho volneno cunjico.

Mastni madeži v parketih se dajo osnažiti z železnimi opilki, še bolje pa je, če jih posipljemo z bolusom (gleno), položimo na nje pivni papir in pritisnemo z gorkim likalnikom, kar je treba toliko časa ponavljati, da madež izgine.

Drugi način. Mastni madeži izginejo iz parketnih tal v 24 urah, če jih namažemo z gosto kašo, napravljeno iz bele gline, vmešene v močnem octu, ali pa z zmesjo bele magnezije z bencinom.

Cementne plošče (tlak) osnažimo lahko od mastnih madežov na isti način kakor parkete, torej z octom ali bencinom in glino.

Mleko. Madeže po mleku osnažimo iz tkanin enako kakor kavove madeže.

Iz temnomodrega blaga se osnažijo s sledečo tekočino: 4 žlice špirta, 4 žlice amoniaka in 1 žlico soli zmešamo skupaj in kadar se je sol raztopila, zbrisemo s to tekočino madeže s pomočjo gobe ali belega flanela.

Muhe. Če onesnažijo muhe s svojimi iztrebki svilnato blago, ga operemo z vodo, kjer smo dalje časa namakali kilajevo skorjo. Onesnažena mesta s to vodo pomočimo, da se omehčajo, in potem vedno s svežim delom brisače izbrisujemo le v eni smeri. Na zadnje jih še osnažimo z bencinom.

Iz pohištva osnažimo mušje iztrebke s cunjico pomočeno v petroleju. Politiran les postane s tem še lepši.

Iz pozlačenih okvirov osnažimo mušje iztrebke, če zmešamo enake dele vode in špirta ter v tej zmesi namočimo košček blaga in z njim nesnago zlahka zbrisujemo.

Steklo in druge predmete lahko osnažimo z zmesjo enega dela amoniaka in dveh delov vode.

Steklo. Če postanejo steklene table (šipe) v oknih **motne** (medle, slepe), jih snažimo s koščekom suknenega blaga, ki smo ga namočili v laneno olje. Potem še steklo dobro obrišemo s pivnim papirjem od olja in ga umijemo z vodo in milom.

Ocet. Madeže od octa (kisa) odstranimo iz svilnatega ali volnenega blaga, ako ga izperemo v čisti vodi in ga pri zmerni toploti posušimo. Potem namočimo čisto cunjico v amoniaku, ki smo mu na 16 delov dodali en del

vode, pobrišemo žnjo večkrat madež in pustimo, da se posuši.

Omaka. Madeže od omake spravimo iz oblek z vodo, kjer smo namakali nekoliko kilajeve skorje in smo ji dodali potem, ko smo skorjo odcedili, nekoliko špirita.

Madež dobro zbrišemo s krtačo, namočeno v tej tekočini, in če ne izgine, se še pobriše s cunjico, namočeno v bencinu. Potem se obleka s pivnikom hitro osuši in narobe se polika. Če je treba, se seveda podlaga pred snaženjem odpara.

Oljnate barve. Madeži od oljnatih barv se dajo iz raznega blaga odpraviti s terpentinovim oljem, s finim špiritom ali pa z bencinom. Če so madeži stari, jih je treba namazati z mazavim milom in čez eno uro dobro v čisti vodi izprati.

Drugi način. Stare, trde madeže od oljnate barve izperemo, če zmešamo en del čistega terpentina z enim delom amoniaka in s to zmesjo madež brišemo ter potem blago z milom dobro operemo.

Iz lesa ali pa stekla (šip) osnažimo madeže, če jih namažemo z mazavim milom in pustimo nekaj dni milo učinkovati ter jih potem z gorko vodo umijemo.

Drug način. Madeži se pomočijo s stanjšanim vodotopnim steklom, ki v kratkem vso nesnago omehča, tako, da se dajo madeži z gorko vode umiti.

Oljnate madeže lahko izperemo iz perila v gorkem mleku in potem v vodi brez mila. Madeže od olja v perilu (n. pr. od šivalnih strojev) izbrišemo s cunjico, namočeno v amoniaku, in potem izperemo v gorki vodi z milom.

Iz raznih tkanin izperemo take madeže na sledeči način: Na pet litrov vode vzamemo 180 gramov amoniaka ali pa sode in 90 gramov amoniakovega mila ter pet centilitrov parafinovega olja in vse dobro pomešamo. Če onesnaženo blago namočimo v to tekočino in je tam pustimo 12 ur, izginejo madeži.

Iz volnenega blaga izperemo oljnate madeže s cunjico, namočeno s kloroformom.

Drug način. Krompirjev škrob natrosimo na madež, ga pustimo dalje časa na njem in ga potem izbrišemo.

Iz svile odstranimo take madeže, če jih izbrišemo z vato, pomočeno v krompirjev škrob.

Oljnati madeži na oknih ali vratih izginejo, če jih namažemo z raztopino 1 dela salmiaka v 12 delih mrzle vode.

Iz papirja odstranimo oljnate madeže, kakor mastne madeže. Najbolje je, če jih pomočimo z benciom, obložimo s kredo in s pivnikom in obtežimo z gorkim likalnikom.

Orehove lupine imajo črno barvilo v sebi, ki ga je iz blaga težko izprati. Najbolje je, če umazano blago izperemo v mlačni vodi; potem pa namočimo volneno cunjico v bencin in brišemo žnjo madeže toliko časa, da izginejo.

S prstov ali rok osnažimo črno barvo po orehovitih lupinah, če jih umivamo z močno stanjšano solno kislino, z javelskim lugom ali pa z amoniakom.

Petrólejeve madeže iz lesenih tal odstranimo na sledeči način: 3 dele lončarske gline pomešamo z 1 delom sode in napravimo iz tega s pomočjo vode gosto kašo in potem z njo po-

mažemo madeže. Po 6—8 urah, kadar se je glina posušila, jo opraskamo in tla z vodo in z milom zdrgnemo.

Drug način. 2 dela sode, 1 del plavljenega gobovca (plovca, lat. pumex, Bimsenstein) in 1 del živega apna zmešamo z vodo v gosto kašo ter žnjo madež pomažemo. Pozneje pa zdrgnemo tla z milom in z vodo.

Pivo povzroča zlasti na svetlem blagu madeže. Če je blago sukneno, se dajo taki madeži izprati, in sicer dokler so sveži, s čisto vodo, drugače pa z bencinom.

Drug način. V mlačno vodo denemo nekaj salmiaka in s tem madeže osnažimo ter potem s čisto vodo izplaknemo.

Na svetlem volnenem blagu se dajo pivni madeži osnažiti, če jih namažemo z glicerinom, potem izperemo v mlačni vodi in na zadnje še vlažno blago polikamo.

Iz svilnatnega blaga izperemo madeže z zmesjo enakih delov vode in špirita.

Drug način. Madeže tudi lahko izperemo z zmesjo enakih delov vode, špirita in salmiaka. Potem pa oplaknemo blago še z zmesjo enakih delov špirita in vode.

Iz moških oblek izperemo madeže od piva na sledeči način: V snažnem loncu kuhamo nekaj časa 250 gramov milnice (Seifenkraut) v 1 litru mehke vode, potem pustimo to, da se ohladi, in precedimo skozi gosto platno.

S to tekočino dobro izperemo s pomočjo krtače vse madeže, potem pa še vlažno blago polikamo.

Pri likanju ne smemo z likalnikom sem pa tja vleči, ker bi s tem blago dobilo blesk; najbolje pa je, na dotično mesto položiti košček v čisti vodi namočenega platna in ga z gorkim likalnikom naj pritisniti.

Na ta način se osnažijo tudi mastni madeži.

Plesen glej rumene madeže.

Potne madeže izperemo iz svilnatega, pavolnatega ali pa volnenega blaga z zmesjo iz 1 dela amoniaka, 2 delov špirta in 3 delov žveplovega etra. S to zmesjo moramo madeže previdno zbrisati.

Iz slamniov osnažimo potne madeže, če jih namažemo s terpentinovim oljem, ki ga pustimo nekaj časa na madež učinkovati. Potem izperemo madež z vodo in z milom.

Če plesalec s potno roko pri plesu onesnaži plesno obleko plesalke, se tak madež lahko osnaži na sledeči način: Madež se pokrije s strto kredo, potem s pivnikom in nanj se pritisne gorak likalnik.

Drug način. Madež se izpere z raztopino 15 gramov belega mila, 100 gramov octovega etra in 60 gramov amoniaka v enem litru mehke vode in se potem oplakne z mlačno vodo.

Prah povzroča na blagu trajne madeže, zlasti na mestih, ki so bila onesnažena z mastno ali lepljivo tvarino.

Taki madeži se dajo osnažiti, če jih zbrisujemo z rumenjacom, ki smo mu pridejali nekoliko močnega žganja.

Prašne madeže izperemo iz temnega volnenega blaga najbolje z vodo, kjer smo dalje časa namakali kilajevo skorjo. Na 1 liter

mehke tople (ne gorke) vode se vzame 15 gramov kilajeve skorje in se 12 ur v njej namaka. Potem se tekočina odcedi in se z njo blago izpira s pomočjo krtače.

Preležano blago. Če perilo ali kako blago dalje časa leži, dobi večkrat madeže. Perilo jih dobi tudi od tega, če visi na nesnažni vrvi.

Pri perilu se taki madeži dostikrat dajo osnažiti z navadnim beljenjem, ki obstoji v tem, pa perilo razprostremo na solnčnem kraju in ga večkrat z vodo poškropimo. Pri tem tudi perilo nič ne trpi.

Drug način obstoji v tem, da namakamo onesnaženo mesto perila 24 ur v kislem mleku, potem ga pa najprej v mlačni, pozneje v kolikor mogoče gorki vodi dobro izperemo.

Drug način. 1 žlico kuhinjske soli in 1 čajev žličko stolčenega salmiaka raztopimo v 2 žlicah vode in s to tekočino pomočimo madeže. Potem obesimo perilo za nekaj ur na sveži zrak in nato ga izperemo. Tako izginejo tudi še tako stari madeži.

Iz svilnatega blaga osnažimo preležane madeže na tale način: En del salmiaka in dva dela vode zmešamo skupaj, in če je blago črno, pridenemo nekaj črnila. S to tekočino izbrišemo s čopičem ali z gobo madeže in potem na narobni strani blago polikamo.

Na glajenih (glacé) rokavicah odstranimo preležane madeže, če rokavice za nekaj časa vložimo v škatljo, ki jo napolnimo z žgano soljo (žgano sodo).

Vsled **pritiska** nastanejo na baržunu (žamet) in plišu madeži, ker se na dotičnih

mestih tkanina (vlakno) stisne (potlači), vsled česar pridejo fine nitke (vlas) v poševno lego, kjer ostanejo.

To pa lahko popravimo, če blago na lice namočimo (povlažimo) in potem narobe zlahka z gorkim likalnikom potegnemo, dočim blago na lice v nasprotni smeri pretegnemo z vlažno gobo.

Drug način. Gorak likalnik obložimo z mokro cunjjo tako, da se razvija sopar. Skozi ta sopar vlečemo stisnjena mesta sem in tja, da se pritisnjeno vlakno (vlas) zopet po konci postavi. Nato napnemo blago na lesen okvir in ga lahko brišemo s cunjico, ki smo jo nekoliko pomočili v petroleju.

Duh po petroleju kmalu izgine.

Drug način. Stisnjena mesta osnažimo najprej s cunjico, ki smo jo namočili v špiritu. Potem jih držimo na lice nad vrelo vodo, da se v soparu lahko pokonci postavi. Če se to ne zgodi, mu pomagamo z ostro krtačo, katero nalahko vlečemo sem ter tja čez vlažno blago.

To se tolikokrat ponavlja, dokler se stisnjeno mesto ne zboljša. Seveda je treba k temu nekoliko vaje. Kadar se blago posuši, se suha krtača malo navlaži z mandljevim oljem in se baržun v eni smeri nalahko pokrtači. Pri tem se seveda ne sme vzeti preveč olja, ampak samo toliko, da dobi baržun zopet svoj prvotni blesk.

Prismojeno (ožgano) perilo vsled pregorekega likalnika se na ta-le način osnaži: 100 gramov klorovega apna raztopimo v 100 gramov vode. Kadar se raztopnina očisti, pomočimo vanjo kepico vate in nalahko z njo pobrišemo prismojeno mesto. Kakorhitro madež izgine, se mora

perilo v mrzli vodi oprati. Če je bilo perilo že škrobljeno (štirkano) je treba škrob poprej z gorko vodo izprati.

Punš. Madeže od punša odstranimo, če jih brišemo z mehko cunjico, namočeno v bencinu in če jih potem operemo s čisto vodo.

Rja. Rjasti madeži, ki nastanejo vsled dotike mokrega perila s kakim železom, se dajo na razne načine očistiti.

Zmešajmo grenko sol z vodo v gosto kašo in pomažimo ž njo dobro in večkrat madež, potem pa nanj postavimo cinasto posodo, napolnjeno z gorko vodo. Čez nekaj časa vzamimo posodo stran in izperimo perilo v mehki vodi. Če niso madeži zelo stari, izginejo.

Drug način. Madeži izginejo tudi, če jih brišemo s citronovo kislino in izperemo z vodo.

Drug način. 1 del ščavne kisline, 1 del citronove kisline, 1 del kuhinjske soli in 8 delov čiste vode dobro skupaj pomešamo, da se vse v vodi raztopi. Onesnaženo mesto s to raztopino s pomočjo gobe namažemo in potem nanj postavimo z gorko vodo napolnjeno cinasto posodo.

Čez nekaj časa dotično mesto z milnico (žajfnico) dobro operemo.

Drug način. V 100 gramih vode raztopimo 2 grama ščavne soli in pustimo, da raztopina zavre. V vrelo raztopino pomočimo potem osnaženo mesto. Kadar madež izgine, je treba perilo v vodi dobro oprati.

Drug način. Zarjavelo perilo pomočimo v močno stanjšano solno kislino in ga potem v vodi dobro izperemo.

Drug način. Mnogokrat zadostuje, če limonov sok na srebrni žličici nad svečo zavremo, madež vanj pomočimo in potem z mrzlo vodo operemo.

Drug način. Madež pomoči s 5% solno kislino in ga potem operemo v raztopini sode.

Drug način. Od rje onesnaženo mesto namočimo v raztopino 1 dela krvne soli in 1 dela zgoščene žveplove kisline v 500 delih vode. Potem madež z vodo operemo, vsled česar postane moder (plav) in ga nato odstranimo z raztopina pepelike.

Drug način. Močno rjast madež pomočimo s čisto vodo, kanemo nanj 1—2 kapljici solne kisline in ga s prstom zmerno drgnemo. Čez nekaj minut moramo madež v čisti vodi dobro oprati, in če ne izgine, vse še enkrat ponoviti.

Drug način. V porcelanastem lončku zavremo nekoliko vode in nad soparom držimo madež, ki smo ga poprej pomočili s sokom, s stanjšano solno kislino ali pa z raztopino ščavne soli. Na zadnje je še treba blago v čisti vodi oprati.

Drug način. Madeže od rje lahko odstranimo iz perila, če jih pomočimo s stanjšano raztopino cinove soli. Madeži takoj izginejo. Treba jim le še z mrzlo vodo dobro izprati sol.

Drug način. Zarjavelo perilo pomočimo z vodo, potem pa položimo nesnažno mesto na čisto cinasto žlico in kapljamo nanj močno raztopino ščavne kisline, vsled česar madež takoj izgine. Potem ga operemo v vodi.

Drug način. 5 gramov ščavne soli, 5 gramov citronovega soka in 5 gramov kuhinjske soli raztopimo v 80 gramih mehke vode. S to raztopino pomočimo madež in ga držimo nad vrelo vodo, vsled česar madež izgine. Potem ga izperemo še v gorki milnati vodi.

Drug način. V 1 liter mlačne, mehke vode denemo 4 kaplje žveplene kisline, pomešamo z leseno palčico in v tekočini namočimo onesnaženo mesto. Potem pa toliko časa v vodi peremo, da madež obledi. Nato položimo perilo v lug, ki sestoji iz mila in sode, tam ga pustimo čez noč in potem dobro izperemo v vodi.

Če potem perilo še na solncu belimo, izginejo madeži popolnoma, drugače pa izginejo pri prihodnjem pranju.

Drug način. Če je perilo čisto, pomažemo rjasto mesto s cinovo soljo, ki smo jo stanjšali z vodo, in izperemo potem perilo v gorki vodi. To se ponavlja toliko časa, da madež izgine.

Drug način. Madež pomočimo najprej v octu, potem ga polijemo z vodno raztopino ščavne soli in nazadnje izperemo v gorki vodi.

Drug način. Najprej se onesnaženo perilo opere in posuši, ne da bi se oškrobilo. Potem pokapljamo madež s svežim citronovim sokom in ga posušimo. Nato izperemo perilo v vodi, ki smo ji dodali nekoliko citronove kisline in če je treba, se to še enkrat ponovi. Ta način perilu nič ne škodi.

Drug način. Rjaste madeže pomažemo z gorkim robiginom, ki je zmes 4 delov solne kisline, 4 delov ščavne kisline in 92 delov vode.

Pred uporabo mora zmes zavreti. Potem se perilo opere v čisti mehki vodi.

Drug način. Iz vsakega, (tudi barvastega) perila se rjasti madeži izperejo z zmesjo 2 delov vinskega kamna in z 1 delom galuna. Perilo se v to zmes pomoči in potem v sveži vodi opere:

Iz pavalnatega blaga se rjasti madeži izperejo na enak način kakor iz drugega perila.

Iz pletenega, trikotovega blaga ali pa iz česane preje (Kammgarn) osnažimo madeže od rje, če jih najprej pomočimo z raztopino 10 gramov ščavne kisline v 100 gramih vode in potem skrbno izperemo v mehki vodi, tako da odstranimo vso kislino.

S srebrnih predmetov odstranimo rjaste madeže, če jih umijemo z gorkim octom in oplaknemo z vodo.

Z likalnikov odstranimo rjo na sledeči način: Madeže dobro pomočimo s petrolejem in jih pustimo nekaj časa, da se odmočijo, potem pa drgnemu z milom in s peskom, oplaknemo z vodo in osušimo z brisačo.

Drug način. Na gorkem likalniku pomažemo madeže od rje z belim voskom in jih zbrišemo z volneno cunjico.

Na nožih in vilicah osnažimo rjo tako-le: Onesnažena mesta pomažemo s petrolejem in jih potem izdrgnemo z gorkim peskom ali pa s premogovim pepelom.

Drug način. Rjaste nože in vilice vložimo za 6—12 ur v raztopino cinovega klorida (cinove soli), potem jih pa osnažimo z apnenim prahom in umijemo. Pri tem je treba gledati, da se ves

klorid z apnom obriše, ker bi predmetu škodil. Še bolje je predmet nazadnje oplakniti s stanjšanim amoniakom.

Z jeklenih predmetov osnažimo rjo na sledeči način: Rjasta mesta najprej dobro pomažemo z oljem in pustimo 24 ur olje nanje učinkovati. Potem olje obrišemo in rjo odrgnemo z neugašenim (živim) apnom (prahom).

Drug način. Če je rja še sveža in se še ni globoko vjedla v kovino, jo lahko izbrišemo s plutovino (zamaškom), namočeno v olje.

Če se je pa rja globoko v predmet zajedla pomažemo madež s testom, pripravljenim iz tripla (gline), žveplovega cveta in olivovega (namiznega) olja. Čez nekaj časa zdrgnemo madeže s koščkom usnja.

Rumene madeže iz črne svile odstranimo, če jih brišemo s cunjico, namočeno v amoniaku, in umijemo z gobo, namočeno v vodi. Potem položimo na mokro mesto platnen robec in polikamo, da se svila posuši.

Iz perila se dajo rumeni madeži odstraniti, če jih namočimo za nekaj ur v siratko in potem na navadni način operemo. Tako lahko osnažimo tudi madeže, ki so nastali vsled **plesnobe** vlažnega perila.

Drug način. Plesnivo perilo najprej z vodo in z milom operemo in ga potem vložimo v vodo, ki smo ji dodali nekoliko vodikovega prekisa. Čez nekaj ur se perilo opere z vodo, ki smo ji dodali 1⁰/₀ žveplene kisline.

Drug način. Sveže madeže lahko operemo že s tem, da perilo pomočimo v ocet, ali

pa v raztopino 20 gramov citronove kisline v 1 litru vode.

Tudi s klorovim apnom ali pa z beljenjem na solncu se doseže dober uspeh.

Sadje. Madeže od sadja, vina, octa in drugih kislih tvarin lahko snažimo na sledeči način: Če je nastal madež od brezbarvnega soka, n. pr. octa, jabolk itd., skušamo najprej kislino centralizovati.

Za to je najbolj sposoben amoniak ali pa raztopina sode. Blago podložimo s platnom ali pa s pivnim papirjem, potem ga zmerno pomočimo z vodo in z gobo ali s čopičem pomažemo onesnaženo mesto z amoniakom ali sodovo raztopino. Pri tem pa gledamo, da pride ta snov le na onesnaženo mesto, ne na drugo blago.

Nato izperemo madež s čisto vodo in ga izsušimo s pivnikom ali s platnom.

Če je bil sok barvan, n. pr. od črešenj, rdečega vina itd., je snaženje, posebno pri občutljivem blagu že bolj kočljivo. Platno se da seveda najlažje osnažiti, ker ga lahko belimo s klorovim apnom ali pa z žavelskim lugom. Seveda moramo pri porabi teh sredstev previdno ravnati, ker so zelo jedka. Treba je predvsem vselej lug iz platna s čisto vodo dobro izprati.

Madeže na volnenem ali pa pavo + natem blagu lahko izperemo z raztopino vinske kisline (1 del v 6 delih vode) ali pa s stanjšanim amoniakom (1 del na 12 delov vode). Potem se tudi blago z vodo opere.

Madeže od borovnic, črnih črešenj, robidnic, brusnic itd. izperemo iz belega perila z močno stanjšano žveplovo kislino ali pa z vrelo klorovo vodo.

Drug način. Onesnaženo perilo namakamo 24 ur v kislem mleku in ga potem operemo najprej v mlačni, potem pa v gorki vodi.

Če madež ne izgine, ga lahko pomažemo z natrijevim bisulfitom ali pa ga pokadimo z gorečim žveplom. Nazadnje je seveda vselej treba perilo v vodi oprati.

Drug način. Suho perilo, ki je onesnaženo po sadju, lahko osnažimo, če madež zbrišemo z močnim špiritom. Večkrat ostanejo potem še sivi madeži, ki pri prihodnjem pranju izginejo.

Tako se osnažijo tudi madeži od trave ali pa od vina.

Iz svilnatnega, volnenega ali pa pavolnatnega blaga izperemo madeže od sadja s stanjšano raztopino salmiaka ali pa z vodo, kjer smo raztopili nekoliko beneškega mila. Na ta način se snažijo tudi madeži od vina ali pa od črnila.

Iz barvanega blaga izperemo sveže madeže od sadja na sledeči način. Onesnaženo blago držimo nad loncem in vlivamo nanj v tankem curku vrelo vodo ali pa še bolje vrelo mleko. Potem blago na navadni način operemo, če je barva stanovitna, z milom.

Z rok se dajo madeži od sadja dobro umiti s siratko.

Saje spravimo iz blaga, če blago čistimo z mehkim črnim kruhom.

Iz perila in barvanega blaga saje najprej iztepemo, potem izkrtačimo in kar še ostane, izperemo z bencinom.

Madeže od scalnice lahko osnažimo iz perila z raztopino vinske ali pa ščavne kisline.

Smolne madeže izperemo iz suknene ga blaga, če jih dalje časa brišemo s cunjico, namočeno v močnem špiritu ali pa v etru.

Iz oblek se dajo na sledeči način odpraviti: Madež pomažemo najprej z maslom ali pa s kako drugo maščobo in ga potem nekaj časa pustimo. Potem operemo dotično mesto z milom in vrelo vodo.

Drug način. Tudi z gorko sodovo ali pa amoniakovo raztopino se dajo madeži od smole odstraniti.

Drug način. Smolni madeži se snažijo tudi slično kakor madeži od voska.

Z rok jih osnažimo s petrolejem.

Madeže od stearina ali sveč odstranimo navadno s špiritom. Tudi z vročim likalnikom in s pivnim papirjem se dajo odstraniti.

V mrzli vodi se stearin strdi in se da potem lahko iz belega platna izmencati.

Iz baržunastih prevlek pohišstva se dajo stearinovi madeži odstraniti na enak način kakor lojevi.

Tobakovi madeži na belih žepnih robcih se dajo na sledeči način izprati. Robci se operejo na navadni način. Potem se umazana mesta z rumenjacom in s špiritom napoje, in se potem namakajo in izpirajo najprej v žganju in potem v gorki in nazadnje v mrzli vodi.

Tičje iztrebke osnažimo iz raznega blaga tako-le. Najprej jih pustimo, da se posuše, potem jih opraskamo in izkrtačimo in nazadnje zbrišemo ostanke pri svetlem volnenem blagu s kruhom, pri temnem blagu s stanjšano črno kavo.

Trava. Madeže od trave lahko izperemo iz vsakega blaga z vodo, ki smo ji dodali nekoliko amoniaka. Potem še madež z vodo in z milom operemo. Če ostane še kaka sled po madežu, je treba blago dobro oprati z vrelo vodo, ali pa pokaditi z žveplovim dimom in potem z mrzlo vodo oprati.

Drug način. Blago z madeži od trave izperemo v vreli vodi brez mila, kajti vsled rabe mila ostane navadno še umazan madež.

Drug način. Madež od trave osnažimo iz srajc, predpasnikov itd. z močnim, gorkim špiritom ali pa z raztopino salmiaka.

Tudi iz barvanega blaga se lahko na ta način madeži izperejo. Prepričati se je pa poprej treba, če salmiak ne škoduje.

Iz belega perila se travni madeži odstranijo, če se pomažejo s stanjšano raztopino cinove soli; perilo je pa treba potem takoj v vodi oprati. Na 1 liter vode se vzame pol kavne žličke cinove soli.

Travni madeži se snažijo enako kakor madeži od sadja.

Z marmornatih vodnjakov se osnažijo madeži od trave s salmiakom in z apnenim prahom (živim apnom).

Usnjeni madeži na belih nogavicah se dajo z navadnim beljenjem osnažiti; treba je le beljenje večkrat ponoviti.

Drug način. Onesnaženo mesto vložimo v vrelo raztopino ščavne soli in potem nogavico koj dobro operemo.

Drug način. Madeži izginejo, če jih brišemo z raztopino klorovega apna. Seveda je

treba koj nogavice dobro oprati, kajti drugače jim klorovo apno škoduje.

Madeže od vodnih kapelj na lakiranem pohištvu odstranimo, če jih brišemo s cunjico, namočeno v zmesi lanenega olja s soljo.

Vino. Sveže madeže od rdečega ali črnega vina odstranimo iz belega perila, če jih potresemo z navadno soljo, polijemo z arakom in dobro zdrgnemo ter v vodi operemo.

Drug način. Madež pomočimo z vodo, potresemo z natrijevim bisulfitom in ga dobro zdrgnemo ter pozneje blago v vodi dobro operemo.

Drug način. Starejše madeže izperemo, če raztopimo nekoliko antiklora v gorki vodi, pomočimo s to raztopino madeže in jih potresemo s prahom vinske kisline in madeže s tem dobro podrgnemo. Kakorhitro madež izgine, je treba blago koj dobro oprati, in sicer najprej v mlačni in potem v mrzli vodi. Namesto vinske kisline lahko vzamemo tudi močan bel očet. Na ta način se snažijo tudi madeži od barvastega sadnega soka.

Drug način. Onesnaženo mesto namočimo v gorko mleko in ga pustimo 1—2 dni v njem, potem zažgemo žvepleni trak in držimo blago nad njim, vsled česar madež izgine. Če ne, je treba blago še enkrat namočiti in vse ponoviti.

Drug način. Onesnaženo mesto namažemo koj z maslom in soljo in ga potem z milom in z vodo dobro operemo. Namesto masla lahko vzamemo tudi mast.

Drug način. V vodi umesimo nekoliko suknarske gline, tekočino precedimo, pomažemo ž njo madeže in pustimo 15—20 minut učinkovati. Potem operemo madež s čisto vodo. S tako te-

kočino lahko osnažimo s pomočjo krtače tudi umazane ovratnike pri suknjah.

Sveži madeži od rdečkastega vina izginejo, če jih pomočimo s citronovo kislino ali pa s citronovim sokom, ali pa če vložimo blago v vrelo mleko.

Drug način. Iz perila se odstranijo madeži od rdečega vina na sledeči način. 30 gramov klorovega apna in 30 gramov potašeljna (pepelike) pomešamo z enim litrom vode. To zmes pustimo, da dalje časa stoji in jo med tem večkrat pomešamo.

Pozneje tekočino spravimo v temni, zaprti steklenici na temnem kraju. Osnaženo blago se najprej opere v čisti vodi, potem se pa namoči v vodi, ki se ji dodane vsaj polovica gori imenovane tekočine. Čez nekaj časa madež izgine in potem se blago v čisti vodi izpere in posuši.

Madeži od sladkega belega vina se dajo oprati s cunjico, namočeno v čisti, najboljše destilirani vodi.

Madeži od vina se snažijo tudi tako, kakor madeži od sadja.

Iz prtičev (servijetov) izperemo madeže od vina, če jih operemo v močnem žganju in potem v mehki vodi.

Iz svilnatnega blaga se dajo taki madeži izprati s čisto vodo, najbolje z deževnico. Blago se potem v senci posuši.

Iz pavolnatnega blaga se madeži od vina tako-le osnažijo. Sveži madež se namoči najprej v mrzli, potem pa v gorki vodi, nato se polije z močnim octom in se dobro opere v čisti, mehki vodi. Starejše madeže je treba toliko časa

brisati z raztopino vinskega kamna, dokler ne izginejo.

Vosek odstranimo iz oblek tako-le: Pomešamo 4 grame benzola, 105 gramov 95⁰/₀ alkohola in 35 gramov amoniaka. S to zmesjo se s pomočjo cunjice da vsak madež od voska izbrisati; treba je le onesnaženo cunjico večkrat zamenjati s čisto. S to zmesjo se dajo osnažiti tudi madeži od kislin, smole, katrana ali masti.

Drug način. Vosek se kolikor mogoče odpraska, potem se madež spodaj in zgoraj obloži s pivnikom in nanj se pritisne vroč likalnik.

Pečatni vosek najprej kolikor mogoče odpraskamo in madež potem zberšemo s flanelasto cunjico, namočeno v močnem špiritu.

Če onesnažimo platneno ali pavolnato blago z **železom**, osnažimo ga s citronovo kislino in oplaknemo potem z vodo.

Od zdravil onesnažene srebrne žlice lahko osnažimo s cunjico, namočeno v žvepleni kislini. Potem pa oplaknemo žlice z vodo, kjer smo raztopili nekoliko mila.

II. Madeži, katerih vir (vzrok) nam ni znan.

Če nam ni znano, na kak način je madež nastal, potem ga poskusimo z naslednjimi tekočinami čistiti.

1. **Vodica za snaženje madežev** (Fleckwasser). Raztopimo 30 gramov olivovega (benedškega) mila v zmesi 30 gramov glicerina s

7 grami etra in 500 grami vode. Ta vodica se na sledeči način rabi.

Madež podložimo s platnom, ga pomočimo z vodico in ga nekaj minut drgnemo z gobo, namočeno v vodici, potem ga pa operemo s čisto vodo.

2. Druga vodica. V 3 litrih vode raztopimo 125 gramov beneškega mila, potem dodajmo 125 gramov amoniaka, 60 gramov močnega špirita, 30 gramov glicerina in 60 gramov etra. V tej zmesi izperemo madež.

3. Druga vodica. 100 gramov mazavega mila, 20 gramov pepelike in 175 gramov amoniaka raztopimo v $4\frac{1}{2}$ litru vode.

4. Druga vodica. V 500 gramih ($\frac{1}{2}$ litra) vrele vode raztopimo 60 gramov beneškega mila, 30 gramov pepelike, 30 gramov boraksa in 60 gramov amoniaka.

5. Druga vodica, posebno za snaženje svilnatnega blaga in baržuna. Olupimo 3 sirove krompirje srednje velikosti, zrežimo jih na tenke krožke ali pa jih nastrgajmo na strugalu, polijmo jih s $\frac{1}{2}$ litra vrele vode in pustimo, da se ohladi. Potem tekočino odcedimo skozi platno, dolijemo enako množino špirita in ravno toliko že kuhane kave brez cikoriije ter vse dobro pomešajmo. S to zmesjo se obriše temna svilena obleka s pomočjo umivalne gobe na licni strani, na platneni podlogi se pusti, da se nekoliko posuši in se potem na narobni strani, dokler je še vlažna, polika. Svilnato blago dobi s tem zopet jako svežo, lepo barvo. Če obleka še ni čista, pustimo kavo in snažimo le z octom in s kromjevo vodo.

6. **Tekoče milo za madeže.** Zrežimo navadno, dobro milo na tenke kosce, napolnimo z njimi steklenico in jo zalijmo z amoniakom. Potem steklenico dobro pretresimo, zamašimo in jo pustimo, da stoji. Kadar se je milo v amoniaku raztopilo, stanjšamo zmes še toliko z amoniakom, da je napol gosta. S to zmesjo potem lahko madež pomažemo in z vodo izperemo.

7. **Druga vodica.** Da odstranimo iz perila madeže, ki se sicer ne dajo izprati, rabimo naslednjo zmes: za 10 v pepelike, za 10 v ščavne kisline in za 10 v klorovega apna raztopimo v 3—4 litrih vrele vode, najbolje deževnice. Potem raztopino ohladimo in čisto tekočino odlijemo v steklenico. S to tekočino se mora previdno ravnati, da perila ne poškoduje. Najbolje je, če se je naliže nekoliko na krožnik, nesnažno mesto v perilu se v njej za 1 minuto namoči in nato se dobro v čisti vodi opere in izžme. Usedlina, ki nastane po odlitju čiste tekočine, se lahko rabi za drgnjenje (snaženje) lesenin tal ali lesenega orodja, škafov itd.

8. **Druga vodica.** Kuhajmo 33 gramov suhe korenike milnice (saponaria) v $\frac{1}{2}$ litra vodi toliko časa, da se voda na polovico vkuha, potem tekočino precedimo, jo pustimo, da se ohladi, odlijmo od usedline in dodajmo ji $16\frac{1}{2}$ grama amoniaka, zlijmo v steklenico in dobro zamašimo. Če s to vodico brišemo madeže s cunjico, izginejo.

9. **Druga vodica** za snaženje vsakovrstnega blaga tudi najobčutljivejše barve se tako-le pripravi: 25 gramov čistega terpentinovnega olja pomešamo z $1\frac{1}{2}$ grama finega špirita in z $1\frac{1}{2}$ grama žveplovega ogljika. Temu dodamo 15 gramov citro-

novega olja in vse spravimo v dobro zaprti steklenici. Če hočemo kak madež osnažiti, ga namočimo s to vodico, potem ga pa drgnemo s pivnikom, ki smo ga tudi poprej v njej pomočili.

10. Kostanjeva voda. Divje kostanje olupimo in popolnoma postrgamo (zribamo). Če pritisnemo nekoliko te kaše na nesnažno mesto in čez nekaj ur perilo operemo, izgine vsak madež.

11. Druga vodica za perilo. Kuhajmo v 1 litru mehke vode nekoliko klorovega apna in grenke soli (vsakega za kakih 10 v) in dodajmo še 375 gramov vode. Kadar se tekočina ohladi, jo spravimo v dobro zaprti steklenici.

Če s to tekočino snažimo, namočimo nesnažno mesto 5 minut v njej in ga potem, kakor navadno, dobro operemo.

12. Druga vodica. Zmešajmo za 10 v amoniaka, za 10 v žveplovega ogljika in za 10 v levandljevega olja z 1 litrom deževnice. Vse dobro pomešajmo in spravimo v zaprti steklenici. Pred uporabo je treba tekočino pretresti, da se pomeša, potem se v njej namoči umivalna goba in madež se ž njo osnaži.

13. Topel špirit je dobro sredstvo za snaženje atlasovih čevljev. Če se košček vate namoči v gorak špirit, se z njim da atlas izvrstno snažiti.

14. Vodica za snaženje madežev. Pomešajmo 30 gramov glicerina, 30 gramov etra in 7 gramov najhujšega amoniaka s $\frac{1}{2}$ litra vode in primešajmo 30 gramov olivovega (beneškega) mila.

Madež podložimo s koščekom platna, namažemo ga s to vodico in potem krtačimo toliko

časa, da madež izgine. Nazadnje se blago s čisto vodo opere.

15. **Druga vodica** je že omenjena fižolova voda. Kakega $\frac{1}{4}$ kg suhega belega fižola se kuha v 2 litra vode brez soli toliko časa, da je fižol že prav mehak. Potem se voda odcedi in se pusti, da se ohladi. S to vodo se mora madež temeljito oprati, a milo se pri tem ne sme rabiti. Potem se dotično mesto še opere s čisto vodo. Fižolova voda je izvrstno sredstvo za razne vrste madežev.

16. **Druga vodica.** 125 gramov drobno zrezanega jedrnatega mila, 60 gramov kalcinirane (žgane) sode, 30 gramov boraksa, 96 gramov špirta in 200 gramov amoniaka se v vodni kopeli polagamo segreje na 50° R in se s prejšnjo zmesjo pomeša ter vse v dobro zaprti steklenici ohrani.

17. **Angleška vodica.** Zmeša se in spravi v zaprti steklenici: 100 gramov 90—92% špirta, 36 gramov amoniaka in 4 grame bencina.

18. **Druga.** 30 gramov stolčenega boraksa in 18 gramov kafre se raztopi v 130 gramih špirta.

19. **Druga.** 30 gramov boraksa in 10 gramov kafre se raztopi v 600 gramih špirta.

20. **Javellska (žavelska) vodica.** 20 gramov klorovega apna se raztopi v 100 gramih destilirane vode, potem se dodene 28 gramov kristalizirane sode, raztopljene v 500 gramih vode. Drugi dan se čista tekočina odlije in se spravi v dobro zaprti steklenici na temnem mestu.

Ta voda je izvrstno sredstvo za snaženje raznih madežev, zlasti od sadja, vina, maščobe itd.

21. **Vodica za snaženje glajenih (glacé) rokavic.** $\frac{1}{2}$ litra bencina, 30 gramov etra, 30 gramov kloroforma in 15 gramov kakega dišečega olja ali dišeče esence se pomeša in spravi v zaprti steklenici.

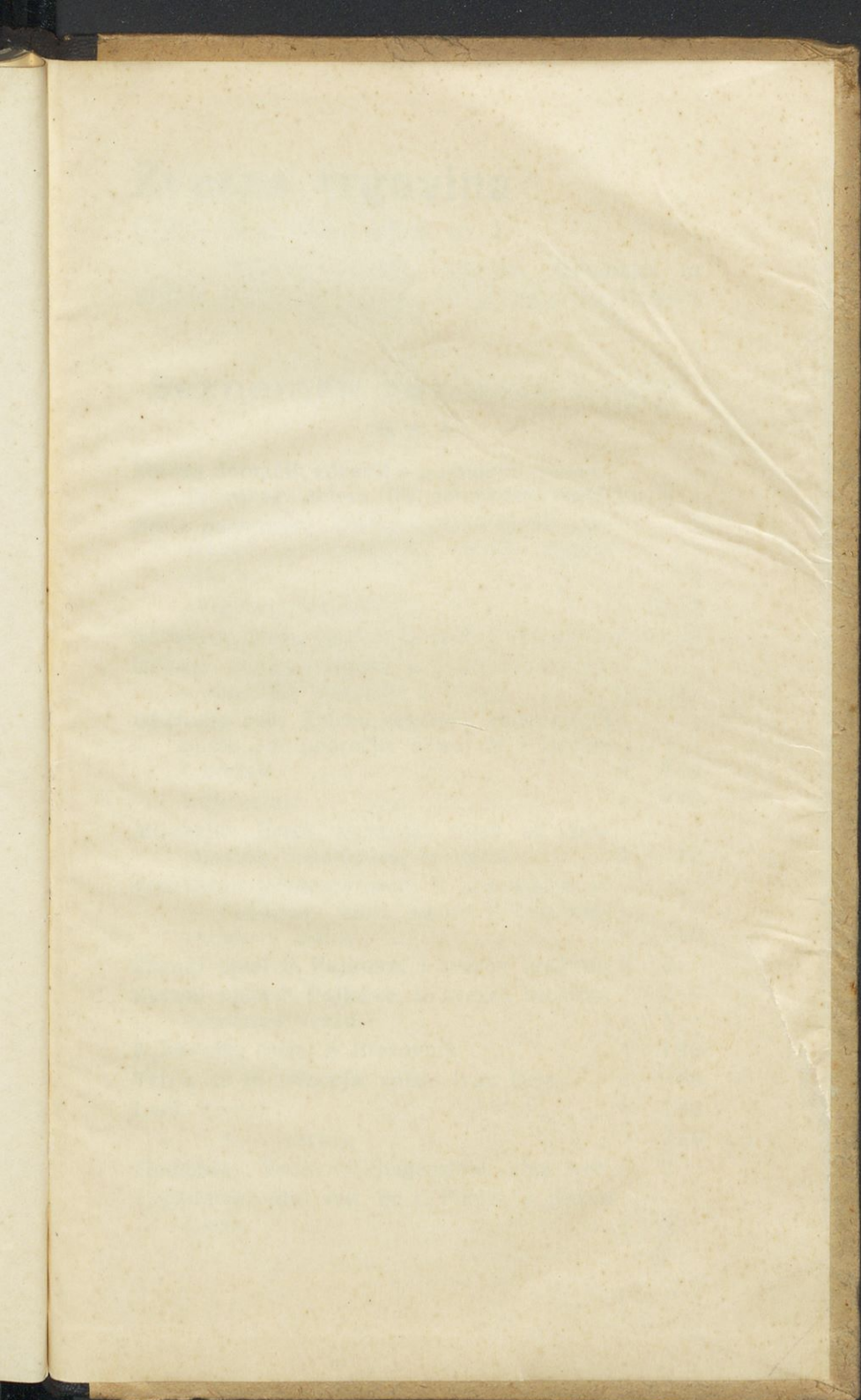
Rokavica se obleče, pomoči z gobo, namočeno v tej tekočini, in potem se dobro s snažno cunjico izdrgne. Barvaste rokavice so po snaženju nekoliko svetlejše.

Vsebina :

Predgovor	4
Snaženje madežev	5
Najpoglavitnejše tvarine za snaženje madežev	6
Način snaženja	20
Madeži, katerih vir (vzrok) nam je znan	21
Madeži, katerih vir (vzrok) nam ni znan	58

Naš dom. I. zvezek. Vsebina: «Cesarjevič in sestri dvojčkinji» in «Krajevna kronika Teharskih plemičev», broširan »	—50
Naš dom. II. zvezek. Vsebina: «Zadnji grof Celjski» in «Iskalci biserov na otoku sv. Duha», broširan »	—50
Naš dom. III. zvezek. Vsebina: «Vojna l. 2000» in «Doma in na tujem», broširan »	—50
Naš dom. IV. zvezek. Vsebina: «Ciganka», izvirna povest ter razne humoreske, broširan »	—50
Naš dom. V. zvezek. Vsebina: «Pavlo Črno-kril», «Nu, občinstvo», «Ljubezen do domovine», «Pesem o hudourniku», «Karin» in «Plesati ni znal», broširan »	—50
Naš dom. VI. zvezek. Vsebina: «Pevčevo srce», «Krvava svatba v Kijevu», «Pri- jatelj Lovro», broširan K	—50
<i>Knjižica «Naš dom» se še nadaljuje.</i>	
Kržišnik: Male pesmi za mladino , broširane »	—24
Ivan Bele: Viničarjev kašipot , navod kako vinograde na novo zasajati in obdelovati broširan »	—60
Dr. A. Božič. Lovski zakon za Štajersko , kartoniran »	1'20
Der Panslavismus. Eine nationalpolitische Betrachtung, broširano »	—60
Prof. Jos. Kožuh. Navodilo h kartografičnim osnovam , vezano v platno »	4'—
Prof. Jos. Kožuh. Pregledni izpisek iz navodila h kartografičnim osnovam , broširano »	—20
Red za šolske slugе »	—24
Šolski red »	—30

***Opomba.** Pri naročilih prosimo, da naj blagovolijo častiti gospodje odjemalci denar naprej poslati, sicer se na naročila ne ozira. Za poštnino je dodati za knjige v vrednosti do 1 krone 10 vin., do 2 kron 20 vin., čez 2 krone pa 30 vin.*